

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

34րդ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԳԱԽԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ

Բարոյագիտութիւն, Բաղաժ. Կրթութիւն,
Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Թուարանութիւն,
Գիտութիւններ, Մայրենի լեզու

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ա Չ Ա Ր Դ

Տարրական Ընթացք

Ե. ՊՐԱԿ

ԳԻՒԳ ԱՇԱԿԵՐՏԻՆ

معارف نظارت جلیله سنك ۱۸۷ نومروى و فی ۲۰ تمهة

491.99-8

تاریخو وخصتنامه سبله طبع اولمشدر

7-23

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՍՄԲԱՏ ԴԱԽԹԵԱՆ

1901

29 MAR 2013

8207

491.99-8

7-23

1005-10

ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

II. ԽՍՍԱՎՑՈՒԹԻՒՆ. — Յարի գործեր սիրելու է. — Արդար կ'ընուի այն մարդը որ աղէկ գործերը կը սիրէ և ուրիշներուն իրաւունքը կը յարգէ:

Գեղամ դեռ ութը տարեկան էր: Կիրակի օր մը եկեղեցիէն կը դառնար, ճամբուն վրայ տեսաւ խեղճուկ պղտիկ աղայ մը՝ հին ու մաշ հագուստներով, բոնակ՝ որ իրեն կը նայէր: Գեղամին սիրաւ ցաւ զգաց: Անմիջապէս միտքը եկաւ որ նախորդ օրը իր հայրը քառսուն փարանոց մը տուած էր իրեն, հանեց քառսուննոցը՝ պղտիկին ձեռքը դրաւ, «Գնա՛, ըսաւ, հաց ու պանիր առ, կե՛ր, ետքը մեր տունը եկուր»: Պղտիկին սարվեցուց իրենց տունը, երբ անի եկաւ, գնաց և աղաչեց իր մօրը որ իր հին վերարկուն այն աղքատ աղին տայ: Գեղամին մայրը ուրախացաւ որ իր տղան այսպէս բարի բաներ կ'ընէ, զրկեց զայն, համբուրեց և վերարկուն տուաւ որ խեղճ աղին տանի:

Հայրը խնայաւ տղուն այս ըրածը, կանչեց զանի իր քով և ըսաւ. «Ապրի՛ս, տղա՛ս, հի՛մա կը հասկընամ որ դուն աղէկ սիրտ ունիս, դուն արդար մարդ մը պիտի ըլլաս: Ես շատ ուրախ եմ որ դուն քու ստակդ, փոխանակ մրգեղէնի կամ խաղաղիկի տալու, աղքատի մը տուիր»:

1008
34916

ՍԵՆՏ

1. Առած. Երբ ուրիշներ երջանիկ ընե՛ք, դուք ալ երջանիկ կ'ըրբաք:

2. Առած. Որչափ կարելի է, շուտով ընելու է բարիք մը, սպասելը աղէկ չէ:

Չ. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Կանոնաւոր աշխատութիւն. — Պողոս սովորութիւն ըրած էր, ամէն օր ճիշտ որոշուած ժամուն դպրոց կը հասնէր ու իր դասերը ժամանակին կը պատրաստէր: Իր ընկերը Մինաս, որ իրմէ աւելի ճարպիկ, աւելի սրամիտ էր ու ամէն դասի մէջ առաջին, շատ անկանոն կ'երթար դպրոց և ուզած ատենը կ'աշխատէր, չուզած ատենը գրքին վրայ անգամ չէր նայիր:

Պողոս իր դասերը պատրաստելէ առաջ բան մը չէր ընէր. գիշեր ցորեկ իր հոգը անոնք էին: Այսպէս անցաւ ամբողջ տարին. այն ատեն տեսնուեցաւ որ Պողոս, թէեւ Մինասէն տկար, բայց շատ մը դասերու մէջ անկէ աղէկ թիւ առած էր: Այսպէս շարունակեց Պողոս, միշտ կանոնաւոր աշխատեցաւ և եկաւ օր մը որ դասարանին առաջինն եղաւ. իսկ Մինաս չորրորդ, հինգերորդ ինկաւ:

Պողոս երբ մեծցաւ, դպրոցէն դուրս ալ այսպէս կանոնաւոր շարունակեց և օր մը յաջողեցաւ հարուստ ու շնորհքով մարդ մ'ըլլալ: Իսկ Մինաս, իր անկանոնութեան երեսէն, միշտ մնաց անկանոն վիճակի մէջ, օր մը դրամ ունէր, օր մը չունէր, օր մը աղէկ էր, օր մը գէշ:

3. Առած. Կանաց կանաց աշխատելու է բայց կանոնաւոր աշխատելու է:

Յ. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ընկերներու ցկատմամբ արդարապէս բլլալու է. — Ես տեսած եմ որ պզտիկ տղաք-

ներն ալ իրարու հետ բարեկամութիւն կը կազմեն, մէկը կը սիրեն ուրիշ մը չեն սիրեր: Ի՞նչ է ասոր պատճառը: Օրինակի համար սա Գրեգորը, ամէն տղայ կը սիրէ զինք և պէտք է որ սիրէ, որովհետեւ աշխատասէր է ու բարի. բայց ձեր մէջը մէկ երկու չար տղաքներ ալ կան (որոնց անունը չեմ ուզեր տալ), մէկը չի սիրեր զանոնք: Այո՛, պէտք է աղէկ ճանչնալ բարին ու չարը, ազնիւ տղան ու նախանձոտ տղան: Սիրեցէ՛ք այն տղաքները որ բարի ու աշխատասէր են, եթէ անոնք աղքատ ըլլան, օգնեցէ՛ք անոնց: Բայց հարկաւ չար ու անպիտան տղայ մը աղէկ տղու մը պէս չի սիրուիր: Ուրեմն պէտք է ճանչնաք ձեր ընկերը, հասկնաք անոնց աղէկ ու գէշ կողմերը, և անոր համեմատ վարուիք: Այն ատեն կ'ըսուի որ դուք արդարապէս էք, այսինքն արդարութիւն կը ճանչնաք:

4. Առած. Աղէկ ընկերները միշտ սիրելու եւ յարգելու է:

5. Առած. Ընկերի մը առաջդիմութեան համար նախանձելու չէ, ընդհակառակն՝ ուրախանալու է:

Ա. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Մարդ մը տուած խօսքը չար գելու է. — Այո՛, ինչ խօսք որ կուտաք, պէտք է կատարէք զայն: Խօսք տալէ առաջ աղէկ մը խորհեցէք, կրնա՞ք ընել թէ ոչ: Եթէ կրնաք, խօսք տուէք, եթէ ո՛չ՝ մի՛ տաք: Օրինակի համար, ձեր մէկ ընկերին խօսք կուտաք որ կիրակի այս ինչ ժամուն եկեղեցի գաք զինքը գտնէք, պէտք է անպատճառ գաք, անձրեւ ըլլայ, ցուրտ ըլլայ, պէտք չէ ետ մնաք: Գիտէ՞ք ի՛նչ ամօթ բան է, ընկերը սպասցընել ու չի գալ: Մէկէ մը տասը փարա փոխ կ'առնէք ու խօսք

կուտաք որ երկու օրէն տաք, անպատճառ երկու օրէն տալու էք:

Ձեզի պատմութիւն մ'ընեմ որ վարմանաք: Ատենով հովմայեցի զօրավար մը իր թշնամիներուն ձեռքը գերի կ'իյնայ: Թշնամիները իրեն կ'ըսեն որ Հոովմ երթայ և զիրենք իրարու հետ հաշտեցնէ, եթէ յաջողեցաւ աղէկ, ա'լ ազատուած է ինքը, եթէ ոչ՝ պէտք է որ ետ դառնայ: Մարդը Հոովմ կ'երթայ, բայց փոխանակ հաշտեցընելու, աւելի՛ կը գրգռէ իր հայրենակիցները և նորէն ետ կը դառնայ թշնամիներուն քով, որոնք զինքը ստակալի տանջանքներով կը մեռցընեն: Տեսէ՛ք, աս մարդը իր հայրենի քաղաքը երթալէ յետոյ, եթէ ուզէր ետ չէր դառնար, բայց խօսք է սուեր գիտէր որ զինքը պիտի մեռցընեն, իր խօսքը պահելու համար ետ դարձաւ:

6. Առած. Խօսք սաշէ առաջ աղէկ մշածե քե պիտի կրնա՞ս ընել, որովհետեւ խօսք սաշը կը նմանի պարսֆի մը եւ պարկեշտ մարդը անպատճառ իր պարսֆը կը վճարէ:

5. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ուրիշից պատիւը յարգելու է. — Պատիւէն աւելի թանկագին բան չկայ: Պէտք է որ մարդ մը ինչպէս որ կը պահէ իր պատիւը, այնպէս ալ խնայէ ուրիշներուն պատիւը: Շատ անգամ մարդ պղտիկ կասկած մը կ'ունենայ ուրիշի մը վրայ ու կըսկսի այդ մարդուն վրայ գէշ խօսիլ: Աղէկ բան չէ ասի, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ սխալինք:

Տանտիկին մը օր մը կը նշմարէ որ իր տունէն շարունակ կերակուրի պնակներ, արծաթէ դգալներ կը պակսին: Կ'իմացընէ իր էրկանն ալ, երկուքն ալ սպասուէին վրայ կասկած կ'ունենան: Երբ սպասուէին կը հարցընեն, անի երդում կ'ընէ որ ինքը գո-

ղութիւն չ'ըներ: Քանի մ'օր նորէն ամաններ կը գողցուին: Տանտէրը ինքն իրեն կ'ըսէ որ անպատճառ սպասուէին ըլլալու է, կը բողբէ և բանտը դնել կուտայ դայն: Ասոր վրայ երկու ամիս կ'անցնի: Օր մ'ալ տունը մաքրած ժամանակ, պնակներն ու արծաթ դգալները կը գտնեն մառանին անկիւնը՝ հին կողովի մը տակ դրուած: Կը հասկցուի որ տանը տղաքները այս խաղը խաղացած են միամտաբար: Տան տէրը բանտ կը վազէ, աղջիկը կը հանէ անկէ և կ'ուզէ անոր շատ մը ստակ տալ, բայց անօգուտ: Խեղճ սպասուէին սրտի ցաւէն խելքը կորսնցուցած, խենդեցած էր:

7. Առած. Մի՛ բանքաւեք ձեր ընկերները:

8. Առած. Մի՛նակ չար տղան գեշ կը գրուցէ իր ընկերներուն վրայ:

6. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Ուրիշից արգելք բլլալու չէ. — Սահրատ անհանդարտ, խաղացող, խնդացող տղայ մըն էր: Դասի ատեն մտիկ ընել չէր ուզեր. աս հերիք չէ, իր ընկերներուն ալ արգելք կ'ըլլար, մէկուն գերքը կը քաշեր, ուրիշի մը գրիչը կը խլէր, երրորդի մը թեւին կը գարնէր: Սահրատի այս վարմունքը զզուելի էր: Օր մը երբ այսպէս արգելք կ'ըլլար, իր ընկերներէն մէկը ըսաւ. « Մեզմէ ի՞նչ կ'ուզես, եղբայր, դուն կը սորվիս կամ չես սորվիր, մենք բան մը կ'ըսե՞նք. դուն կը խաղաս, կը խընդաս՝ մենք արգելք կ'ըլլա՞նք: Ի՞նչ իրաւունքով մեր ժամանակը կը կորսնցընես. դուն ազատ ես քու ուզածդ ընելու: Մենք կը կարգանք, կը գրենք, մտիկ կ'ընենք, դուն ալ կը խաղաս, կը խնդաս: Դուն քեզի՛ մենք մեզի՛ »: Սահրատ բարկացաւ այս յանդիմանութեանը համար, բայց չհամարձակեցաւ խօսիլ և այն օրէն, ա'լ ուրիշներուն արգելք չէղաւ:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ԱԶԳԱՑԻՆ — ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ, ԿՐԹԱԿԱՆ
ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Պատրիարքարանի իրաւատւթեան տակ են վանքերը, եկեղեցիները, դպրոցները եւ ուրիշ բարեգործական հաստատութիւնները, որոնք կը մատակարարուին ժողովրդին նուէրներով:

2. Վաճճեր. — Կրօնական կեդրոններ են վանքերը ուր կը պատրաստուին միաբաններ: Կան որ ժառանգաւորներու դպրոց ունին, ինչպէս էջմիածին, Երուսաղէմ, Սիս, Արմաշ, Էւլն. Ունին վանահայր եւ վանական ժողովներ:

3. Եկեղեցիներ. — Պոլսոյ թաղերուն մէջ ու գաւառները կան բազմաթիւ հայ եկեղեցիներ:

Պոլսոյ եկեղեցիներն ունին Գարդղիչներ եւ Գաւառները՝ Առաջնորդներ որ Պատրիարքի փոխանորդ են ու Իսարեի ժողովներու մէջ ալ աթոռ ունին, ըստ պետական օրէնքի: Առաջնորդները կը նախագահեն Գաւառ. ժողովներու եւ Թաղ. Խորհուրդներու (Տէ՛ս Դ. պրակ էջ 11—12, Դաս 4):

4. — Պոլսոյ մէջ է Ս. Փրկչի հիւանդանոցը որ կը կառավարուի յատուկ Հոգաբարձութեան մը ձեռք: Հոն կը պատասպարուին հիւանդներ, ծերեր, որբեր եւլն: Վեհ. Կայսրը շնորհած է առօրեայ 600 օխա հաց եւ 150 օխա միս:

Հիւանդանոցը հաստատած է Գազազ Ամիրան սակէ 70 տարի առաջ:

5. — Ամէն եկեղեցի ունի իր յարակից թաղային վարժարանը որ կը կառավարուի հոգաբարձութիւններու ձեռք: Կեդր. Ուսումն. Խորհուրդը կուտայ կըրթական ուղղութիւնը եւ ամէն աշակերտ կամ աշակերտուհի թոշակ կը վճարէ:

Կան նաեւ մասնաւոր վարժարաններ:

1. — Որո՞ւ իրաւատւթեան տակ են Ազգ. հաստատութիւնները: 2. — Ի՞նչ է վանքը: 3. — Եկեղեցիներուն քարոզիչներն ու Առաջնորդները ի՞նչ պաշտօն ունին: 4. — Չիւանդանոցը ո՞վ կը կառավարէ: 5. — Ո՞վ կը կառավարէ թաղային վարժարանները: — Ի՞նչ կ'ընէ Ուսումն. Խորհուրդը:

2. ԴԱՍ. — ՎԱՐՁԱԿԱՆ — ԴԻՒԱՆԱԿԱՆ ՍԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐ

1. Ամէն ժողով համարատու է զինք ընտրող մարմինին, օրինակ Տեսուչ Խորհուրդները (Տնտեսական, Ուսումնական եւլն.) որ Խառն ժողովէն կամ վարչութենէն կ'ընտրուին, տարուէ տարի իրենց գործառնութեանց հաշիւը կուտան վարչութեան:

2. Ժողովներու որոշումները այն ատեն օրինաւոր են երբ մեծամասնութեամբ կը տրուին:

3. Տեսուչ Խորհուրդներու անդամները ամսաթոշակ չեն ստանար, ճրի կը պաշտօնավարեն եւ երկու տարին անգամ մը կը վերընտրուին Ազգ. վարչութեան հետ:

4. Ամէն Խորհուրդ կամ ժողով ունի Ատենապետ մը որ կը հսկէ Խորհրդակցութիւններուն, վիճարանութիւնները կը վարէ, կարծիքները կը հաւաքէ եւ տրուած որոշումները կ'ամփոփէ: Ատենապետը մը որ վիճարանութիւնները կը դրէ արձանա-

գրութեան տունարին մէջ, եւ տրուած որոշումներուն համեմատ, պէտք եղած նամակները կը գրէ: (Այդ նամակները պէտք է կրեն Ատենապետին ու Ատենադպրին ստորագրութիւնները եւ ժողովին կնիքը:)

Գանձապետ մը, եթէ ժողովը դրամական գործ ունի, նոյնպէս եւ Հաշուակալ մը եւ Անդամներ կամ Խորհրդականներ:

5. Վարչութեան կամ ժողովի մը կողմէ գրուած նամակները կը կոչուին պատճառագիր:

6. Ի հարկին, թոշակաւոր գրագիր մը կը կատարէ գրի աշխատութիւնները:

7. Ժողովին գումարումը կ'ըսուի ցիւս:

Նիստը սկսելու համար, Ատենապետը Ասեանը բաց է կ'ըսէ, եւ կը սկսին Օրակարգին մէջ եղած խնդիրներուն վրայ խօսիլ: Օրակարգ կ'ըսեն այն ցուցակին որ կը պարունակէ վիճաբանութեան նիւթ ըլլալիք խնդիրները:

1.— Տեսուչ Խորհուրդները որո՞ւ համարատու են, Ի՞նչ ըսել է համարատու եւ համարառու: 2.— Որոշումները ե՞րբ օրինաւոր են: Ի՞նչ ըսել է մեծամասնութիւն: 3.— Տեսուչ Խորհուրդներուն անդամները թոշակ կ'առնե՞ն: Քանի տարին անգամ մը կ'ընտրուին: 4.— Ժողովները ի՞նչ տեսակ անդամներ կ'ունենան, Ի՞նչ կ'ընէ Ատենապետը, Իսկ Ատենադպիրը: Գանձապետը: Հաշուակալը: Խորհրդակա՞նը: 5.— Ի՞նչ ըսել է պաշտօնագիր: 6.— Ի՞նչ կ'ընէ գրագիրը: 7.— Ի՞նչ ըսել է նիստ եւ ի՞նչպէս կը կազմուի, Ի՞նչ է օրակարգ ըսուածը:

3. ԳԱՍ. — ԵՆՈՒՆԻ, ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՀ

1. Ինչպէս տեսանք, (Բ. Պրակ, 3 Դաս, էջ 12-13) ճնունդները կը գրուին Թազ. Խորհրդի Արձանագրու-

թեան տետրակը եւ Օսմանէի քեզբեքսի կը տրուի ամէն նոր ծնած երախայի համար:

2. Նոյն արձանագրութիւնը կը հաղորդուի նաեւ Պատրիարքարանի Անցագրատան Դիւանին, ուր մեծ տոմարի մը մէջ կ'անցնի ամէն նորածին հայու անունը:

3. Երբ ամուսնութիւն պատահի, ամուսնանալիք մանչուն եւ աղջկան կողմէ Պատրիարքարան կը դիմեն հրամանի ըսուած թուղթը առնելու համար: Այդ թղթով է որ քահանան կրնայ կատարել պսակը:

4. Դարձեալ, երբ մահ պատահի, կը ծանուցուի Անցագրատան Դիւանին, որ մեռնողին անունը կը ջնջէ տետրակին մէջէն եւ Օսմանի քեզբեքեն, բժիշկին տեղեկագրին հետ, կը տրուի Առողջապահական Վարչութեան (Սրհիիյէ Խարեքսի) որ թաղման արտօնութիւն կուտայ:

Այս ամէն գործողութիւններ գաւառներն Առաջնորդարաններու մէջ կը կատարուին:

5. Անցագրատան Դիւանին կը դիմեն նաև ամէն անոնք որ կալուած կը գնեն կամ կը ծախսեն, կամ ճամբորդութեան համար անցագիր (միւրու քեզբեքսի) կ'առնեն, կամ ո՛ր եւ է պաշտօնական վկայագրի պէտք ունին: Ամէն մարդ այս առիթներով կը վճարէ Պատրիարքարանին՝ իր աղգ. տուրքը (տարեկան, 25-50 կամ 75 զրշ.) եւ Հիւանդանոցի համար 12 զրշ. ի նուէր մը:

1.— Օսմանիյէ թէզբէքէսին որո՞ւ կողմէ կը տրուի: 2.— Երախաներու ծնունդը ո՞վ կը հաղորդէ Պատրիարքարանին եւ ինչո՞ւ: 3.— Ի՞նչ է հրամանի ըսուածը: 4.— Երբ մահ պատահի, ի՞նչ գործողութիւններ կան կատարուելիք: 5.— Որո՞նք կը դիմեն Անցագրատան դիւանին, Ի՞նչ է Ազգ. տուրքը:

4. ԳԱՍ.— ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ, ԱՆՅԱԳԻՐ

1. Առուտուրի մարդիկ քաղքէ քաղաք կ'երթան իրենց վաճառքը ծախելու կամ ուրիշ տեղի բերքերը գնելու համար:

2. Հայրս, որ վաճառատան մը մէջ պաշտօնեայ է, բուրդ ու աֆիօն գնելու համար էնկիւրիւ զրկուեցաւ: Բայց ճամբայ ելլելէ առաջ, մեր թագի մուխթար Ստեփանին գնաց եւ անկէ իլմուհապեօ մը առաւ, տաճկերէն գրուած: Այս թղթին մէջ մուխթարը գրած էր հօրս անունը, հայրանունը, մականունը, տարիքը, արհեստը, մեր տունին թիւն ու փողոցը, եւ կ'ըսէր թէ այս անուն անձը առուտուրի համար էնկիւրիւ պիտի երթայ, անոր անցագիր մը տրուելու է: Մուխթարը այդ թուղթը կնքեց, դըռմաթուղթ փակցուց, թուական ալ դրաւ եւ յանձնեց հօրս, անկէ 5 զըջ առնելով:

3. Հայրս այդ իլմուհապէրը տարաւ Պատրիարքարանի Անցագրատան Դիւանը, հոն ալ այդ թուղթը եւ մուխթարին գրածը հաստատելով՝ նորէն կնիք զարկին, այս անգամ Պատրիարքարանի կնիքը: Ատոր համար ալ հայրս վճարեց 12 զըջ: Ագգ. Հիւանդանոցին համար:

4. Այն ատեն հայրս այդ իլմուհապէրը տարաւ Մարգահամարի Վերատեսչութիւն (ՆուՖուս իսարեսի) ըսուած պաշտօնատունը ուր իլմուհապէրին մէջ գրուած տեղեկութիւններուն համեմատ, անցագիր մը յանձնուեցաւ իրեն, որով ճամբորդելու իրաւունք ստացաւ:

5. Միւս օրը, կանուխ, հայրս առաւ ճամբու պալուսակը, քիչ մը ուտելիք, նաեւ Օսմանիյէ Թէգքէ-

րէսին եւ Միւրուր Թէգքէրէսին (անցագիրը): Գնաց Հայտար փաշա, երկաթուղիի կայարանը, էնկիւրիւի համար 2րդ կարգի տոմսակ մը գնեց 156 զըջ վճարելով: Շոգեկառք նստելու պահուն, ոստիկանութեան պաշտօնեաներուն ցոյց տուաւ վերոյիշեալ թղթերը, եւ յետոյ մտաւ Բ. կարգի վակոն մը ուր մէկ երկու ճամբորդներ ալ կային: Ժամը հապիւ մէկն էր. երեք անգամ զանգակ հնչեց, շոգեկառքին սուլիչը խլացընող սոյլ մը արձակեց, եւ կառախումբը ծանր ծանր ճամբայ ելաւ, ու իսկոյն սուրաց անհետացաւ:

6. Անցագիրը որ հօրս ինքնութիւնը կը յայտնէ, իրեն համար կարեւոր է թէ՛ մեկնած եւ թէ՛ դարձած ատենը, ցոյց տալու համար ոստիկանական պաշտօնեաներու:

7. Օտար երկիրներ ճամբորդելու համար անցագիրերը կը վաւերացուին հիւպատոսներէ, և օտարականներն ալ իրենց անցագիրը Արտաքին Գործերու Նախարարութեան վաւերացընել տալու պարտաւոր են:

- 1. — Մարդիկ ինչո՞ւ կը ճամբորդեն: Ի՞նչ ըսել է անցագիր (Արաբ. միւրաբ = անցնիլ ըսել է):
- 2. — Անցագիր առնելու համար է՛ն առաջ ո՞ւր դիմելու է: Ի՞նչ է մուխթարը եւ ի՞նչ տեսակ գործերու կը խառնուի: Ելմուհապէրին մէջ ի՞նչ բաներ կը գրէ մուխթարը:
- 3. — Ատ իմուհապէրը ո՞ւր կը տանին:
- 4. — Յետո՞յ ուր կը տանին՝ պատմեցէր:
- 5-6. — Ի՞նչ օգուտ ունի անցագիրը: Առանց անցագրի ճամբորդողները ի՞նչ կ'ըլլան:
- 7. — Օտար երկիր գացողները եւ օտար երկիրներէ եկողները իրենց անցագիրը ո՞ւր վաւերացընել կուտան:

ՀԱՅ - ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ՍԱՆԴՈՒԽՈՒՅ ԿՈՅՍ

[Կրկնել՝ Թաղէս եւ Քարբուղիմէոսի, Աբգար եւ Սա-
նատրուկի պարագաները, Գ. պրակ, դաս 5-6, էջ 16-17]

1. Ս. Սանդուխտի շարականը. — Ս. Սանդուխտի նախատակութեան ի յիշատակ, կ'երգենք սա շարականը.

Քեւ պարծի այսօր Սուրբ Եկեղեցի,
Ո՛վ վկայունի Սուրբ Սանդուխս.

Որ զնայրականն քո թողեր զպաշտօն

Վասն Քրիստոսի հեղեր զարիւն քո սուրբ:

Աւակերտեցար առաքելոյն Թաղէի

Եւ ի հաւասս նեւարիսս հասսաւտեցար՝

Ոյ խառնելով ընդ հետրանուական պաշտօնս

Արժանի եղեր վերանալ առ հայր:

Այս երկու տուն շարականը հին Հայերէն կամ Գրաբար լեզուով գեղեցիկ գրուածք մ'է, որուն իմաստը սա է.

Քեզմով կը պարծի այսօր Սուրբ Եկեղեցին,

Ո՛վ մարտիրոսուհի Սուրբ Սանդուխտ.

Դուն քու հօրդ փառքն ու մեծութիւնը թողուցիր

Եւ Քրիստոսի համար սուրբ արինդ թափեցիր:

Աշակերտ եղար Թաղէոս առաքելին

Եւ Յշմարիտ հաւատքի մէջ հաստատուեցար.

Կռապաշտական հաւատքը մերժեցիր

Եւ արժանի եղար Աստուծոյ քով բարձրանալու:

1. — Ո՞րն է Ս Սանդուխտի շարականը: Ե՞րբ կուզայ Ս. Սանդուխտի տօնը. Ի՞նչ ծայն է այս շարականը: (Եզրանալը կարելի է աւանդել այս դասին առբիւ):

2. ԴԱՍ. — ՆԻԿԻՈՅ ԺՈՂՈՎՐ

2. Նիկիոյ ժողով ու Ս. Արիստակէս. — 325ին, Նիկիոյ մէջ գումարուեցաւ Տիեզերական առաջին ժողովը: Ներկայ էին 318 հայրապետ որ համաձայնութեամբ վճռեցին, Արիոս հերետիկոսին հակառակ, թէ Որդին Աստուած Հօր համազօր և համագոյ է, այսինքն Յիսուս, Որդի Միածին, նոյն ինքն Հօր բնութենէն է:

3. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ այս ժողովին կանչուեցաւ բայց ինք չուղեց երթալ, իր տեղը զրկեց Արիստակէսը զոր արդէն առաջուրնէ իրեն տեղապահ ընտրած էր: Նիկիոյ ժողովը սահմանեց քրիստոնէական Հաւատքին Հանգանակը զոր Արիստակէս բերաւ Հայոց և զոր նոյնութեամբ պահած ենք մինչեւ այսօր: Արիստակէս հետը բերաւ նաեւ ժողովին սահմանած եկեղեցական քանի մը կանոնները:

4. Ս. Գրիգորի մահուրնէ ետք, Հայրապետական կամ Կաթողիկոսական աստիճանն երկար ատեն իր ցեղին մէջ մնաց: Ս. Արիստակէս, Ս. Վրթմանէս և իրենց սերունդը յաջորդաբար կաթողիկոս ընտրուեցան որոնք Ս. Գրիգորին սկսած առաքելական ջանքն ու քարոզութիւնը յառաջ տարին:

2. — Տիեզերական առաջին ժողովը ե՞րբ եւ ո՞ր գումարուեցաւ: Որո՞նք ներկայ էին: **3.** — Հայերուն կողմէ ո՞վ գնաց այդ ժողովին: Արիստակէս ի՞նչ բերաւ այդ ժողովէն: **4.** — Լուսաւորչէն ետքը ո՞վ եղաւ Հայերուն կաթողիկոս:

3 ԴԱՍ. — ՀԱՒԱՏՔԻ ՉԱՆԳԱՆԱԿ

5. Ահաւասիկ քրիստոնէական հաւատալիքներուն ամփոփումը որ յօրինուեցաւ Նիկիայի ժողովին մէջ :

Հաւատամքի մի Աստուած, ի Հայրն ամենակալ, յԱրարիչն երկնի եւ երկրի, երեւելեաց եւ աներեւուածից :

Եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս յորդին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ միածին, այսինքն յեութենէ Հօր :

Աստուած յԱստուծոյ, լոյս ի լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ, յԱստուծոյ ճշմարտէ ծնունդ եւ ոչ արարած :

Նոյն ինքն ի բնութենէ Հօր՝ որով ամենայն ինչ եղև յերկինս եւ ի վերայ երկրի, երեւելիք եւ աներեւոյթք :

Որ յաղագս մեր՝ մարդկան եւ վասն մերոյ փրկութեան՝ իջեալ յերկնից՝ մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն՝ Հոգւովն Սրբով :

Որով էաւ մարմին, հոգի եւ միտք եւ զամենայն որ ինչ է ի մարդ, ճշմարտապէս եւ ո՛չ կարծեօք :

Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ, յերրորդ աւուր յարուցեալ ելեալ ի յերկինս նովին մարմնովն՝ նստաւ ընդ աջմէ Հօր :

Գալոց է նովին մարմնովն եւ փառօք Հօր, ի դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս : Որոյ թագաւորութեան ոչ գոյ վախճան :

Հաւատամք եւ ի Սուրբ Հոգին՝ յանեղն եւ ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յորէնս եւ ի Մարգարէս եւ յԱւետարանս :

Որ էչն ի Յորդանան, քարոզեաց զառարեալն, եւ բնակեցաւ ի սուրբսն :

Հաւատամք եւ ի մի միայն Ընդհանրական եւ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի :

Ի մի մկրտութիւն, յԱպաշխարութիւն, ի Քաւուծիւն եւ ի թողութիւն մեղաց :

Ի Յարութիւնն մեռելոց, ի Գատաստանն յաւիտենից հոգւոց եւ մարմնոց, յԱրքայութիւն երկնից եւ ի կեանսն յաւիտենականս :

Իսկ որք ասենն՝ էք երբեմն յորժամ ո՛չ էք Որդին, կամ էք երբեմն յորժամ ոչ էք Սուրբ Հոգին, կամ թէ յոչէից եղեն կամ յայլմէ էութենէ ասեն չինիլ զՈրդին Աստուծոյ եւ կամ զՍուրբ

Հոգին, եւ թէ փոփոխելիք են կամ այլայլելիք, զայնպիսիսն նորովէ կաթուղիկէ եւ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի :

6. Ս. Արիստակէս սա հանգանակը բերաւ Լուսաւորչին, ան ալ կարդալով՝ սա յաւելուածը ըրաւ .

« Իսկ մեր փառաւորեացուք որ յառաջ քան զյաւիտեանս, երկիրազանեւրով Սրբոյ երրորդութեանն եւ միոյ Աստուածութեան՝ Հօր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն :

7. Աս յաւելուածով՝ երանաչնորհ Լուսաւորիչ ըսել կ'ուզէ որ աւելորդ է կրօնական անխնատ վէճերով զբաղիլ . կարեւորն է ճշմարիտ ու անկեղծ սրտով հաւատալ Աստուծոյ եւ աղօթել անոր :

5. — կրօնական հաւատալիքները ինչի՞ մէջ ամփոփուած են, 6. — Ի՞նչ աւելցուց Լուսաւորիչ : 7. — Ի՞նչ հասկընել կ'ուզէր այդ յաւելուածով :

4. ԴԱՍ. — ԼՈՒՍԱԻՈՐԶԻ ՅՍՋՈՐԳՆԵՐԸ

8. Ս. Արիստակէս. — Լուսաւորչի որդին ու յաջորդը հեթանոսական մոլորութիւններէ ժողովուրդը զգուշացընելու աշխատեցաւ և ստոր համար իր կեանքը զոհեց : Այսպէս, Արիստակէս հայրապետը, քանի մը տարի կաթողիկոսութիւն ընելէ ետքը, Արքեպատիին վատ արարքը յանդիմանելուն համար չարաչար սպաննուեցաւ :

9. Ս. Վրբանէս. — Արիստակէսի եղբայրն ու յաջորդը, Ս. Վրթանէս, եկեղեցիին մէջ պաշտօն կատարած ատեն Տարօնի կռապաշտ ժողովուրդը վրան յարձակեցաւ, քիչ մնաց պիտի մեռցընէին, բայց կրցաւ ազատիլ իր թշնամիներուն ձեռքէն :

10. Ս. Յուսիկ. — Ս. Վրթանէսին կը յաջորդէ իր ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ 50 պրակ

349/6

կրտսեր որդին Ս. Յուսիկ, 355 թուականին: Աս ալ կ'աշխատի հին՝ կռապաշտական սովորութիւններն արգելել, թող չի տար որ Յուսիկն ուրացողին պատկերը եկեղեցիին մէջ կախուի: Ասոր համար Տիրան գինքը կը սպաննէ ծեծելով:

11. Ս. Յուսիկէն ետքը, Կաթողիկոս եղաւ Ս. Գրիգորի աշակերտը և անոր ձեռնադրած Դանիէլ անուն ծերունի եպիսկոպոսը: Դանիէլին մահուընէն ետքը, անոր յաջորդեց Փառէն կամ Փառներսեհ որ 5 տարի կաթողիկոսութիւն ըրաւ:

8.— Ի՞նչ ըրաւ Արիստակէս, Ինչո՞ւ սպանուեցաւ, **9.**— Ո՞վ է Ս. Վրթանէս: **10.**— Ս. Յուսիկ Ս. Վրթանէսին ի՞նչն էր: Ի՞նչպէս մեռաւ: **11.**— Ո՞վ յաջորդեց Ս. Յուսիկին:

5. ԴԱՍ.— ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՐԹԵՒ

12. Մեծն Ներսէս կարողիկոս կ'ընտրուի.— Փառէնի մահուընէն ետք, Կաթողիկոս ընտրուեցաւ Ս. Ներսէս որ Աթանազիոսի որդին և Ս. Յուսիկ հայրապետին թոռն էր: Այս հայրապետը թէ՛ սրբութեամբ և թէ՛ գիտութեամբ նշանաւոր էր, և Հայ եկեղեցիին գլխաւոր զարդերէն մէկը: Կեսարիայէն ձեռնադրուած դասնալէն ետք, սքանչելի բարեկարգութիւններով Հայ եկեղեցին պայծառացուց: Իր ընտիր կենցաղավարութեամբ ժողովրդին միջև խաղաղութեան կապ մ'էր: Մեռաւ 373ին թոյնով:

13. Մեծն Ներսէսի մեծագործուրիւններն ու Խաղ եպիսկոպոս.— Մեծն Ներսէս Հայ. Սուրբ եկեղեցույ նշանաւորագոյն հայրապետներէն մէկն է. շինեց վանքեր, աղքատանոցներ, ուրկանոցներ ու հիւանդանոցներ, դրաւ եկեղեցական կարգեր ու կանոններ,

որով եկեղեցիին ու Հայոց բարերար հանդիսացաւ և իրաւամբ վայելեց Մեծ տիտղոսը: Վանքերու եւ ուրիշ Ազգ. բարեպաշտական հաստութեանց տեսչութիւնն յանձնած էր Խաղ սարկաւարդին որ յետոյ վարդապետ ու եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ:

14. Մեծն Ներսէս՝ բարձրահասակ, առոյգ ու գեղեցիկ մարդ էր: Բնաւորութիւնն ալ շատ ազնիւ, սղորմած ու բարի: Միշտ իրեն սեղանակից կ'ընէր աղքատները, և կարօտ հիւանդները ինք անձամբ կը խնամէր. անոնց վէրքը կը լուար, կը կապէր:

15. Աս մեծ հայրապետին կը յաջորդէն Ալբիանոս եպիսկոպոսին ցեղէն. քանի մը կաթողիկոսներ, որոնք ազնուականներու կամքին կը հետեւէին և անոնց գէշ գործերուն աջք կը գոցէին: Աս պատճառով, ժողովուրդն ալ զիրենք չէր սիրեր, եւ « Իշխանի սեղան օրհնող կաթողիկոս » կ'ըսէր անոնց:

12.— Ո՞վ յաջորդեց Փառէնին: Ս. Ներսէսին հայրը ո՞վ էր, իսկ մեծ-հայրը: Ո՞ւր կրթուեցաւ եւ ձեռնադրուեցաւ: **13.**— Ի՞նչ գործեր ըրաւ Ս. Ներսէս եւ ի՞նչ տիտղոս ունի: Ինչե՞ր հաստատեց: **14.**— Ի՞նչպէս մարդ էր Մեծն Ներսէս՝ մարմնով ու բնաւորութեամբ: **15.**— Որո՞նք յաջորդեցին Ս. Ներսէսին: Ասոնց ի՞նչ անուն կուտար ծողովուրդը:

6. ԴԱՍ.— ՇԱՐԱԿԱՆ

Ս. ՆԵՐՍԷՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՈՒ ԽԱՂ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԵՆ

16. — Սա շարականը կ'երգենք եկեղեցիի մէջ, տօներու համար պանծալի յիշատակը Ս. Ներսէս Մեծ Հայրապետին, որ իր մեծագործութիւններով Ազգ. եկեղեցական ամէնէն նշանաւոր դէմքը կրնայ նկատուիլ:

Որ ըլլոյս անձառ շնորհաց Աստուածային քո գիտութեանդ ծագեցեր յաշխարհս... , գթած Հայր երկնաւոր, գթա՛ ի մեղուցեալքս :

Որ ընտրեցեր յորովայնէ զմաքրեալն հոգւով Սուրբն Ներսէս, ժառանգել զվիճակ հայրենի, հովուել արգարութեամբ և իրաւամբ :

Որ օրինօք ճշմարտութեանն զարդարեաց զեկեղեցի, կարգաւորեալ բարեպաշտութեամբ. սոցին սղաչանօք խնայեա ի մեզ Քրիստոս :

Որ յերջանիկ ընտրեալ սրբոց հայրապետացն ժողովոյն, գերագոյն վառօք պատուեցաւ Սուրբըն Ներսէս զաւանել Աստուած զՀոգին ճըջմարիտ ընդ Հօր ևւ Որդւոյ :

Որ ըզձածկեալ խորհուրդ ասպագայից ժամանակաց յայտնեցեր Սրբոյն Ներսէսի. սորին աղաչանօք խնայեա՛ ի մեզ, Քրիստոս :

Որ ի վերայ պատուիրանաց թագաւորին երկնաւորի ըզբաժակ մահու ընկալաւ ի թագաւորէն և փոխեցաւ ի յերկինս ի լուսեղէն յառագաստն :

Երգահիւսեաց
ՅՈՎ. ՀԱՆՆԷՍ ՎՐԳ. ՊԼՈՒՋ
Երզնկացի

16. — Ո՞րն է Ս. Ներսէս Հայրապետին շարականը: Այս գրաբար հատուտը մեկնեցէր աշխարհաբարի:

7. ԴԱՍ. — ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

17. Ս. Սահակ Պարբեւ եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց. — Մեծ Ներսէսին յաջորդող Կաթողիկոսներն են Սահակ, Զաւէն, Ասպուրակէս (Տես 5⁰ Դասի, 14⁰ հատուածը, էջ 19, Իսխանի սեղան օրհնող Կաթողիկոսներ):

18. Ասպուրակէսէն ետքը կուգայ Ս. Սահակ Պարթեւ Հայրապետը (389-440) որ Ս. Ներսէսի որդին ու ձեռնասուն աշակերտն էր: Ամուսնացած էր և ունէր աղջիկ մը՝ Սուրբ Վարդանի մայրը:

Ս. Սահակ, Լուսաւորչի վերջին շառաւիղը, Բիւզանդիոնի նշանաւոր դպրոցներուն մէջ կրթուեցաւ: Զարգացած և ուսումնական մարդ էր: Երբ հայրենիք վերագործաւ, ժողովուրդն ու երեսելիները միաձայն հաւանութեամբ գինքը կաթողիկոս կ'ընտրեն: Օծումը կը կատարուի 12 հայ եպիսկոպոսներու ձեռքով:

19. Պարսկաստան կ'երթայ Պարսից Արտաշիր Բ. էն իր հայրապետական հրովարտակն առնելու, և ետ դառնալով՝ կը սկսի հոգեւոր բարիքներով ծաղկեցընել Հայերը: Եկեղեցիները պայծառացուց, բարեգործական հաստատութիւններ հիմնեց և եկեղեցական կանոններ սահմանեց:

20. Ս. Սահակ մտածեց որ Հայերը դրացի Յոյներուն ու Պարսիկներուն ձեռք'ն ազատելու միջոցն է հայ լեզուն ու գրականութիւնը ծաղկեցընել, և քրիստոնէական ուսումն ու հաւատքը հայ ժողովրդին հայ լեզուով բացատրել:

21. Ս. Սահակ իր այս խորհուրդը գործադրելու համար իրեն աջակից ու օգնական առաւ Ս. Մեսրոպ վարդապետը որ Ս. Ներսէսի աշակերտն էր և Դիւանադպիր: Լաւ գիտէր Յունարէն, Ասորերէն և Պարսկերէն: Աս ալ իր կնիկէն զատուեցաւ ու մտաւ վանք մը, ուր շատ աշակերտներ կրթեց:

17. Որո՞նք յաջորդեցին Ս. Ներսէսին: — 18. Ասպուրակէսէն ետքը ո՞վ կաթողիկոս եղաւ: Ո՞ր թուականին: Ո՞վ էր Ս. Սահակին աղջիկը: Ո՞ւր կըթուեցաւ Ս. Սահակ. Բիւզանդիոնէ դառնալէն ետքը ի՞նչ եղաւ. — 19. Յետոյ ո՞ւր գնաց: Ինչո՞ւ գնաց: — Ս. Սահակ ի՞նչ բարիքներ ըրաւ հայ ազգին: — 20. Ի՞նչ մտածեց. — 21. Ո՞վ եղաւ Ս. Սահակին աջակից: Որո՞ւն աշակերտ էր Ս. Մեսրոպ: Ի՞նչ լեզուներ գիտէր: Ի՞նչ պաշտօն կը վարէր առաջ: Յետոյ ի՞նչ ըրաւ:

8. ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ե. ԱՄՍՈՒԱՆ

Շարականները մեր հայրապետներէն յօրինուած կրօնական երգեր են, գրաբար լեզուով: Քրիստոսի, Ս. Աստուածածնի, առաքելներու, Սուրբերու անունն նուիրուած են անոնք և պէտք է սորվինք՝ թէ՛ իբրև մաս եկեղեցական գիտելիքներու և թէ՛ գեղեզեցիկ լեզուին համար որով շարադրուած են այդ բանաստեղծութիւնները: Ասոնցմէ ոմանք գրական գոհարներ են:

Նիկիոյ ժողովին ներկայ եղաւ Լուսաւորչի որդին Ս. Արիստակէս որ բերաւ « հաւատքի հանգանակը: »

Հանգանակին մէջ ամիրփուած են քրիստոնէական կրօնքին սկզբունքներն ու հաւատալիքները, որոնց վրայ քանի մը տող ալ Ս. Լուսաւորիչ աւելցուց, որպէս զի Հայերը կրօնական վէճերէ գզուշանան և Աստուծոյ յատկութիւնները չքննադատեն .

Ս. Լուսաւորիչին յաջորդ եղան Ս. Արիստակէս, Ս. Վրթանէս, Ս. Յուսիկ, Դանիէլ և Փառէն հայրապետները. ասոնց ալ յաջորդեց

Ս. Սեմն Ներսէս Պարբե որ եկեղեցիին և ազգին շատ բարիքներ ըրաւ ու պայծառացուց զանոնք. վանքեր, աղքատանոցներ, ուրկանոցներ և հիւանդանոցներ հաստատեց: Ինք կերպարանքով գեղեցիկ մարդ էր և շատ ալ բարեսիրտ:

Շահակ, Զուէն և Ասպուրակէս իրենց նախորդին չկրցան հաւատարիլ, չկրցան մեծամեծներու դէշ բարքերն ու սովորութիւններն ուղղել, ուստի կոչուեցան « իշխանի սեղան օրհնող կաթողիկոսներ »:

Ս. Սահակ Պարբե հայրապետը Քրիստոսի 389-440ին ապրեցաւ: Աս ալ Ներսէսին արժանաւոր յաջորդ եղաւ, ուրիշ բարեգործութիւններէն աւելի նշանաւոր է իր ջանքը՝ ծաղկեցրնելու համար հայ լեզուն ու գրականութիւնը որուն շնորհիւ Հայերը Յոյներուն ու Պարսիկներուն հետ չխառնուեցան: Իր գործակիցն եղաւ Ս. Մեսրոպ վարդապետ Մաշթոց:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. ԳԱՍ. — ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ԵԶԵՐՔԸ

1. Մարմարա ծովուն Եւրոպական հիւս. եզերքին վրայ կան արեւելքէն դէպ ի արեւմուտք՝ Կ. Պոլիս, Սիլիվրի, Էրէջլի, կամ Արթաքի, Ռոտոսթոյ կամ Թէքերասաղ ու Կէլիպօլու ծովեզերեայ քաղաքները:

2. Մարմարայի Ասիական հարաւային եզերքը կան արեւելքէն դէպի արեւմուտք՝ Իզմիրի ծոց, Մուտանիայի ծոց, Գարուտաղի ծոց ու Էրտէկի ծոց:

Եւրոպ-հիւսիս. եզերքը ձեւացած են փոքրծոցեր: 3. Իզմիրի ծոցին եզերքը կան Կէյպպէ, Հէրէքէ, Իզմիր, Գարաֆուսաղ ու Եալօլա քաղաքները: Գարուտաղի ծոցին եզերքը՝ Գարուտաղ քաղաքը, Էրտէկի ծոցին եզերքը՝ Էրտէկ: Բոլոր այս քաղաքները Պոլսոյ հետ հաղորդակցութիւն ունին երթեւեկող շոգենաւերգւ միջոցաւ:

4. Մարմարայի մէջ, Ասիական ծովեզերքին մօտ, կան քանի մը կղզիներ որ կը կոչուին « Իշխանաց կղզիներ »: Ասոնց գլխաւորներն են Բրօքի կամ Դրնալը, Անքիկոնի կամ Պուրկազ, Հալի կամ Հէյպլի, Բրիքիքօ կամ Մեծ կղզի: Հոս սքանչելի ամարանոցներ կան:

Մարմարայի արեւմտեան կողմը, Գարուտաղի ծոցին մօտ կայ Մարմարա մեծ կղզին ու քովերը ուրիշ մանր կղզիներ:

5. Գընալը կղզին մէջ կը բնակին թուրք ու հայ:

ուներնք եկեղեցի մը « Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ » անունով :

6. Անդիկոնիի կամ Պուրկազի մէջ թուրք, հայ և յոյներ կան . նոյնպէս Հալքիի մէջ կը բնակին թուրք, հայ եւ յոյն :

7. Մեծ կղզիին մէջ կը բնակին թուրք, հայ, յոյն եւ եւրոպացի : Պոլսէն դէպի այս չորս կղզիին շոգենաւեր կը բանին :

1. — Մարմարայի Եւրոպական եզերըրը ո՞ր քաղաքները կան : **2.** — Ասիական եզերըրը : **3.** — Իզմիտի ծոցին եզերըրը : **4.** — Որո՞նք են Մարմարայի մէջի կղզիները : **5.** — Գընալը կղզին որո՞նք կը բնակին : Հոս ո՞ր եկեղեցին կայ : **6.** — Անդիկոնի կղզիին բնակիչները որո՞նք են, Հալքիի՞նը, Քրինքի-բոյի՞նը :

2. ԴԱՍ. — Կ. ՊՈԼՍՈՑ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

8. Օսմանցիներ. — Կ. Պոլիս ու ամբողջ Տաճկաստանի մէջ կը բնակին այլեւայլ ազգէ ժողովուրդներ որոնց ամէնքը կը կոչուին Օսմանցի, քանի որ հպատակ են Օսմանեան պետութեան և կը վայելեն վեհ . Սուլթանին շնորհները, անոր հայրական հովանիին տակ կը դարգանան, ուսումներ կը սորվին, արհեստով, առուտուրով կը զբաղին :

9. Ժողովուրդներ. — Այս ժողովուրդները կը կոչուին թուրք, հայ, յոյն, հրեայ, եւայլն. :

10. Ազգ, կրօնք, լեզու. — **1.** Մէկ ցեղէ եղող, մէկ կրօնք դաւանող եւ մէկ լեզու խօսող մարդիկ կը կազմեն ազգ մը :

2. Այսպէս, թուրքերը մահմէտական են եւ կը խօսին թուրքերէն որ գեղեցիկ լեզու մ'է եւ ամէն

օսմանցիի համար կարեւոր է սորվիլ : Մահմետականներու ազօթատեղին է մզկիթը :

3. Հայերն ու յոյները քրիստոնեայ են, բայց ունին զատ եկեղեցի ու զատ լեզու :

4. Իսկ հրեաները կը յաճախեն սինակոկայ եւ մովսիսական կրօնքը կը դաւանին :

11. Պոլսոյ մէջ կան նաեւ բազմաթիւ օտարականներ, որոնք առուտուրով կը զբաղին :

8. — Ո՞վ կը կոչուի Օսմանցի եւ ինչո՞ւ : **9.** — Ո՞ր ժողովուրդները կ'ապրին Տաճկաստանի մէջ : **10.** — Ի՞նչ ազգեր, կրօնքներ եւ լեզուներ կան : **11.** — Ուրիշ որո՞նք կան Պոլսոյ մէջ եւ ինչո՞վ կը զբաղին :

3. ԴԱՍ. — ՊՈԼՍՈՑ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ [Շար.]

12. Քրիստոնեայ ազգեր. — Օսմանեան հպատակ քրիստոնեաները ամէնքն ալ միեւնոյն ազգէ և կրօնքէ չեն :

13. Հայերը կը կազմեն Հայ ազգը, ունին առաքիճին Եկեղեցի զոր հաստատած են Թադէոս ու Բարթուղիմէոս առաքեալները, ինչպէս սորվեցանք Հայ. Եկեղեցական Պատմութեան մէջ, (Գ. պրակ. էջ 16, դաս 5 և յաջորդները) :

Կան Հռովմէական հայեր, որոնք լեզուով ու ազգով Հայ են, բայց Հռովմէական եկեղեցիին կը հետեւին :

Իսկ մաս մը Հայեր ալ Բողոքական են և ժողովարան կը յաճախեն :

Հայերը, Հռովմէական Հայերը և Բողոքական Հայերը կը խօսին Հայերէն :

14. Յոյները Օրթոտոքս եկեղեցիին զաւակներն են, կը խօսին Յունարէն լեզուն:

Յոյներուն մէջ ալ կայ Հռովմէական և Բողոքական հատուածներ:

15. Ամէն ազգ իր լեզուն կը խօսի, և իր յատուկ դպրոցներն ու բարեգործական հաստատութիւններն ունի:

16. Երկրին պետական լեզուն է Թուրքերէնը որ ամէն դպրոցի մէջ կ'աւանդուի:

17. Ուրեմն Տաճկաստանի մէջ կը խօսուի Թուրքերէն, Հայերէն, Յունարէն, Արաբերէն, Հրէերէն, եւ այլ լեզուներ:

12. — Օտմ. հպատակները ամէնն ալ միեւնոյն ազգէ՞ են:
13. — Որո՞նք կը կազմեն Հայ ազգը, ո՞վ հաստատած է Հայ եկեղեցին, 14. — Ո՞ր եկեղեցիին կը պատկանին յոյները, 15-16.-17. — Ի՞նչ լեզուներ կը խօսուին:

4. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳ

18. Ո՞րոնք են Պոլսոյ Թաղերուն անունները, (Այբուբենի կարգով գրեցէք):

19. Ի՞նչ կը սորվեցընէ Աշխարհագրութիւնը:

20. Կ. Պոլիս քանի՞ գլխաւոր մասերու կը բաժնուի:

21. Կ. Պոլսոյ կառարութիւնը վարչական քանի՞ ճիւղեր ունի: Ի՞նչ է Ոստիկանութեան պաշտօնը: Ի՞նչ է Թաղապետութեան պաշտօնը: Ի՞նչ է Դատարաններու պաշտօնը:

5 ԴԱՍ. — ՀԱՂՈՐԳԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

22. Փողոցներ. — Անհամար պողոտաներ, ճամբաներ ու փողոցներ կը դիւրացընեն Պոլսոյ ժողովուրդին անցուղարձը: Մեծ պողոտաները սալարկուած են՝ երկու կողմերը մայթով՝ հետի գացողներուն համար:

23. Բազմաթիւ կառքեր կ'երթեւեկեն շարունակ այս փողոցներէն. Պոլսոյ մէջ կարելի է նաեւ ձիով երթեւեկել:

24. Յամաքի վրայ երթեւեկելու համար կան նաև Թրամվայներ՝ թէ՛ Պոլսոյ կողմը և թէ՛ Կալաթայի ու Բերայի կողմերը:

25. Պոլսոյ կողմի Թրամվայը կը սկսի կամուրջէն (Էմին Էօնիւ) եւ կ'անցնի Պահչէ Գաբուէն, Սուսգ Չէմէէն, Սուլթան Ահմէտէն, Սուլթան Պայէզիտէն, Հասան Փաշայի պողոտայէն եւ Կոսքայէն կ'իջնէ Ազսէրայ Թաղը: Ասկէ ալ կը շարունակուի մինչեւ Եէտի Գուլէ:

26. Դալաթայի Թրամվայը կ'երթայ՝ մէկ կողմէ մինչեւ Ունգարանի կամուրջին միւս ծայրը Ազապ Գապու և միւս կողմէ՝ մինչեւ Օրթաքէօյ՝ անցնելով Թօփհանէէն, Գապաթաշէն, Պէշիքթաշէն:

27. Դալաթայէն դէպի Բերա կ'երկննայ Թրամվայի ուրիշ գիծ մ'ալ որ Բերայի մեծ փողոցը կըտրելով՝ կ'երթայ մինչեւ Շիշլի:

22. — Ի՞նչպէս են Պոլսոյ փողոցները, 23. — Ինչօ՞վ կ'երթեւեկեն Պոլսոյ մէջ, 24. — Յամաքի վրայ ուրիշ ինչօ՞վ կը ճամբորդեն, 25. — Ուրկէ՞ կը սկսի Պոլսոյ Թրամվայը եւ մինչեւ ո՞ւր կ'երթայ, 26. — Իսկ Կալաթայի՞նը, 27. — Բերայի՞նը:

6. ԴԱՍ. — ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՅՆԵՐ [Շար.]

28. Երկարուղիներ. — Պոլսոյ մէջ կայ երկաթուղիի երկու ճիւղ: Եւրոպականը որ կը սկսի Սիրքէճիէն եւ կ'երթայ մինչեւ Եւրոպա:

29. Պոլսէն սկսելով՝ կը հանդիպի հետեւեալ կայարանները. Գուժ Գաբու, Եէնի Գաբու, Սամաթիա, Եէտի Գուլէ, Մաքրիքէոյ, Այ Սթէֆանո, Բիւչիւք Չէքմէճէ դիւղերը:

Աս տեղերը ամենօրեայ երթեւեկ կայ:

30. Միւս երկաթուղին՝ Ասիականը՝ կը սկսի Հայտար Փաշայէն եւ կ'երթայ մինչեւ Էսկիչէհէր՝ հանդիպելով Իզմիտ, Ատաիպար, Պիլէճիկ եւն. Էսկիչէհէրի մէջ՝ այս գիծը երկուքի կը բաժնուի՝ մէկը կ'երթայ Էնկիւրիւ, իսկ միւսը մինչեւ Գօնեա՝ հանդիպելով Բէօթահեա, Աֆիօն Գարահիսար եւ Ագչ՝ հէր քաղաքները:

31. Շոգենուեր. — Պոլսոյ մօտակայ արուարձանները ծովով երթեւեկելու համար կան նաւակներ ու շոգենուեր: Շոգենուի երկու վարչութիւն կայ. Իտարէի Մախուսէ եւ Շիրքէթի Սայրիյէ:

32. Ատոնց շոգենուերը անընդհատ կ'երթեւեկեն կամուրջէն դէպի ծովեզերեայ դեղերը, եւ փոխադարձաբար: Ամէն առտու ժողովուրդը կը փոխադրեն կամուրջ եւ իրիկուններն ալ կամուրջէն դէպի Ոսկեղջիւր դէպ ի Վոսիօր կամ դէպ ի Մարմարայի եզերքներն ու կղզիները:

28. Բանի՝ երկամուղի կայ Պոլիս: **29.** — Ո՞ր տեղերը կը հանդիպի Սիրքէճիէ մեկնող շոգեկառքը: **30.** — Ասիական երկամուղիի զիծը մինչեւ ո՞ր կ'երկնայ: **31.** — Ո՞ր շոգենուերը կ'երթեւեկեն արուարձանները: **32.** — Ուսկի՞ց կը մեկնին եւ ո՞ր գեղերը կ'երթան:

7. ԴԱՍ. — ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՆԵՐ

33. Շուկայ. — Պոլիս ունի շատ մը շուկաներ ուր առուտուր կ'ընեն. վաճառականութիւնը բանուկ է, ամէն տեսակ նիւթեր կը վաճառուին, ժողովուրդին պէտքին համար,

34. — Մասնաւորապէս յիշատակելի են Պոլսոյ կողմը՝ Մեծ Շուկան, որ ունի այլեւայլ մասեր (Գալբազճըլար, Գուլոմճըլար, Չատըրճըլար, Բիւրքէճիլէր, Պիթ Փազար եւ Պէտէսթէն): Մեծ Շուկայէն վար կայ Մահմուտ Փաշայի զառիվերը որ անցուդարձ ու բանուկ տեղ է, նոյնպէս, Պայազիտ, Գալբազճըլար, Ֆիլճանճըլար, Մարփուճճըլար կոչուած առուտուրի կեդրոնները, Մըսըր Չարչըսը, Եէնի ձամիի հրապարակը, Պալըզ Փազար, Սիրքէճի, Պապ Ալի ձատտէսի, Եւայլն: Այս կողմերն են խանութները, վաճառատուները, խաները, թղթատուները սեղանաւորներն ու պանքայի ճիւղերը:

35. Իսկ Ղալաթիոյ կողմը կը գտնուին Օտմ. Պանքան եւ Գրէտի Լիօնէ Պանքան, շատ մը խաներ, մթերարանոցներ, Թօփհանէի հրապարակը, Փէրչէմպէ փազարը, Եւայլն:

36. Բերայի պողոտան, նոյնպէս, առուտուրի կարեւոր կեդրոն է, ուր կը գտնուին եւրոպական ու ծով մեծ վաճառատուներ, օտար դեսպանատուներ, հիւպատոսարաններ եւ օթէլիներ՝ Պոլիս այցելող օտարական հիւրերու համար:

37. Շաբթուան այլեւայլ օրերն ալ որոշ տեղեր տօնավաճառ (վազար) կ'ըլլայ ուր ամէն տեսակ նիւթեր աժան կը ծախուին, ժողովուրդին դիւրութեան համար:

33. — Ի՞նչ է շուկայ եւ ի՞նչպէս է Պոլսոյ առուտուրը:
34. — Սժամպոլի կողմը ո՞ր շուկաները կան: **35.** — Իսկ Ղա-
 լաթիս: **36.** Բերայի ո՞ր կողմը բանուկ կեղրոն է: **37.** — Ի՞նչ
 է տօնավաճառը եւ ինչո՞ւ կը կատարուի:

8. ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ե. ԱՄՍՈՒԱՆ

Մարմարայի Երոպական եզերքն են Պոլիս, Սի-
 լիվրի, Էրէյլի, Ռոտտաթօ եւ Կէլիպօրու. իսկ Ասիա-
 կան եզերին են՝ Իզմիտ, Մուտանիտ, Գափուտաղ,
 Էրաէք: Իզմիտի ծոցին մէջ են Կէյպղէ, Հէրէքէ,
 Գարամուսալ որոնք Պոլսոյ հետ հաղորդակցութիւն
 ունին շոգենաւով: Մարմարայի մէջ են Իշխաններու
 կղզիները, Մարմարա կղզին, եւայլն:

Պոլսոյ Բնակիչներն են Օսմանցիները՝ Թուրք. Հայ,
 Յոյն, Հրեայ որոնք այլեւայլ կրօնք, լեզու եւ ազ-
 գութիւն ունին, տարբեր ազօթատեղի կ'երթան: Կան
 նաեւ եւրոպացիներ:

Քրիստոնեաներն ալ զանազան եկեղեցիներ ու
 կրօնք ունին: Հայերը՝ Հայ-եկեղեցի, Յոյները՝ յու-
 նական-եկեղեցի, Հռոմէականները՝ լատին-եկեղեցի,
 Բողոքականները՝ բողոքական-եկեղեցի որ նոյնպէս
 այլեւայլ բաժանումներ ունի: Աս ազգերը կը խօսին
 իրենց յատուկ լեզուն, իսկ երկրին տիրող լեզուն է
 Օսմաներէն կամ Թուրքերէն:

Հաղորդակցութեան միջոցներ շատ կան Պոլսոյ մէջ.
 Ճի, կառք, սայլ, Թրամվայ, երկաթուղի, թիւնէլ,
 շոգենաւ, նաւ, նաւակ, մատիոյկ, պատգարակ: Ասոնք
 կը դիւրացընեն երթեւեկն ու յարաբերութիւնը՝ Օսմ-
 մայրաքաղաքին հեռաւոր թաղերուն ու ծովեզերք-
 ներուն հետ:

Առեւարական հրապարակն այլեւայլ կեդրոններու
 բաժնուած է. Մեծ Ծուկային կողմը, Պահճէ Գափուրի
 կողմը եւն. նոյնպէս Ղալաթիա, Բերա եւ տօնավա-
 ճառի համար զանազան թաղեր՝ շարթուան ամէն
 մէկ օրը:

Թ Ո Ւ Ա Ր Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

1. ԳԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ

1. Երբ Բազմապատկելիք մէկէ աւելի բուանջան
 ունի, իսկ բազմապատկողը միմիայն մէկ բուանջան
 ունի. — Օր. բազմապատկելին է 243, բազմապատ-
 կողը 2:

1. Կրնանք 243ը 2 անգամ կրկնել. այսպէս
 243 երկու հատ 243 իրարու տակ կը գրենք եւ
 243 կը գումարենք: Ա. յսպէս 3՝ 3ալ կ'ընէ (6).
 4՝ 4 ալ (8), 2՝ 2 ալ (4). Ա. յս 486ը հաւա-
 սար է երկու անգամ 243ի:

2. Բայց քանի որ մենք բազմապատկութեան ա-
 ղիւսակը սորվեցանք, կրնանք ուրիշ կերպ ընել:
 Բազմապատկելի 243 243ը կը գրենք եւ անոր տակը
 Բազմապատկող 2 կը գնենք 2. յետոյ կը գծենք
 Արտադրեալ 486 գիծ մը ու կը սկսինք շով մէ-
 կիկ մէկիկ բազմապատկել՝ նախ միաւորը, յետոյ տաս-
 նաւորը, յետոյ հարիւրաւորը: Ա. յսպէս, 2 անգամ 3՝
 6. (6ը կը գրենք միաւորներու տակ), 2 անգամ 4՝
 8. (8ը կը գրենք տասնաւորի սիւնակին տակ), 2
 անգամ 2՝ 4. (4ը կը գրենք հարիւրաւորին տակ):
 Ինչպէս կը տեսնենք, այս տեղ ալ, վերն ալ միեւ-
 նոյն արտադրեալը ելաւ 486:

1. — 1. Ի՞նչպէս ընելու է՝ 243ը շով բազմապատկելու
 համար. — 2. Բազմապատկութեան աղիւսակը ի՞նչ ղիւրու-
 թիւն կուտայ գործողութեան ատեն:

Վարժ. — 1-4. Հետեւեալ բազմապատկութիւններն ընել. — 34×2: 23×3: 432×2: 3123×3: — 5. Մըջիւն մը մէկ վայրկեանի 25 մատ ճամբայ կը բալէ: 3 վայրկեանի մէջ քանի՞ մատ ճամբայ կը կտրէ: — 6. 1 զրուշով կարելի է 12 մաքուր տետրակ դնել: 3 զրուշով, 4 զրուշով, 7 զրուշով: 9 զրուշով քանի՞ տետրակ կարելի է դնել:

2. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

2. Ձեռք առնել, — 1. Հարկաւ կը յիշէք որ գումարում ըրած ատեննիս, երբ սիւնակի մը գումարը 9էն աւելի ըլլար, ձեռք կ'առնէինք 1. երբ 19էն աւելի ըլլար, ձեռք կ'առնէինք երկուք. և այսպէս շարունակ: Որովհետեւ բազմապատկութիւնն ալ գումարումի պէս է, երբ բազմապատկողով թիւ մը բազմապատկենք, արտադրեալը եթէ 9էն աւելի ըլլայ, ձեռք կ'առնենք 1, եթէ 19էն աւելի ըլլայ, ձեռք կ'առնենք 2, եթէ 29էն աւելի ըլլայ ձեռք կ'առնենք 3, և այսպէս շարունակ: Այս 1, 2, 3, թիւերը կ'աւելցընենք յաջորդ թիւին արտադրեալին վրայ:

2. Օրինակ. 726ը կ'ուզենք բազմապատկել 4ով: Ուստի, իրարու տակ գըրելէ յետոյ, կ'ըսենք. 4 անգամ 6՝ 24. կը գրենք 4ը, ձեռք կ'առնենք 2. 4 անգամ 2՝ 8, 2 ալ ձեռք կար՝ 10. կը գըրենք 0. ձեռք կ'առնենք 1. 4 անգամ 7՝ 28, 1 ալ ձեռք կար՝ 29, կը գրենք 9ը, քովն ալ 2ը, որովհետեւ ալ թիւ չմնաց: Արտադրեալն է ուրեմն 2904

$$\begin{array}{r} 726 \\ \times 4 \\ \hline 2904 \end{array}$$

Գումարում

$$\begin{array}{r} 726 \\ 726 \\ 726 \\ 726 \\ \hline 2904 \end{array}$$

3. Հիմա, փոխանակ այսպէս բազմապատկելու, 726ը 4 անգամ ինքն իր վրայ գումարենք՝ կը տեսնենք որ առաջին սիւնակը կուտայ ձեռք 2. երկրորդը՝ ձեռք 1, երրորդը՝ ձեռք 2, որ ըսել է ճիշտ բազմապատկութեան պէս: Ուրեմն, կրնանք ըսել թէ բազմապատկութիւնը համաձայն գումարում մ'է:

2. 1. — Երբ բազմապատկողով թիւ մը բազմապատկենք եւ արտադրեալը 9էն աւելի ըլլայ, ի՞նչ կ'ընենք: 2. — Ի՞նչպէս կ'ընենք 726ը 4ով բազմապատկելու համար: 3. — Բազմապատկութիւնը ո՞ր գործողութեան պէս է:

Վարժ. — 7-19. Բազմապատկութիւններ. 234×2: 345×3: 456×4: 567×5: 678×6: 789×7: 987×8: 987×9: 236×8: 135×7: 375×9: 953×8: 579×7:

3. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

Վարժ. — 20էն 34: Բազմապատկել: 1234×9: 2345×8: 3456×7: 4567×6: 5673×5: 6789×4: 338×2: 444×3: 8888×5: 7777×6: 8866×7: 7788×8: 7878×9: 89889×7: 345678×9:

4. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

3. Ի՞նչպէս կրնանք թիւ մը բազմապատկել 10ով, 100ով, 1000ով եւ այլն. — 1. Օրինակ. առնենք 25 թիւը եւ անոր աջ կողմը աւելցընենք 0 մը, կ'ըլլայ 250: Յայտնի է որ 250ը 10 անգամ աւելի մեծ է քան 25ը, որովհետեւ 250ը կ'արժէ 25 հատ 10, իսկ 25ը

ՆՈՐ ԴՊՐՈՅ, 50 պրակ

կ'արժէ 25 հատ 1: Արդ՝ գիտէք որ 10ը կ'արժէ 10 հատ 1. այսպէս ալ 250ը կ'արժէ 10 հատ 25: Ուրեմն երեք բիւլի մը աչ կողմը 0 մը դեկեմ, այն բիւլը 10 անգամ կը մեծնայ կամ 10ով բազմապատկած կ'ըլլանք այն թիւը:

Այսպէս՝ 25×10 ՝ հաւասար է 240ի:

2. Ատոր պէս, կրնանք թիւ մը 100ով բազմապատկել, եթէ անոր աջ կողմը երկու զերօ աւելցընենք. այսպէս, 25×100 ՝ հաւասար է 2500ի:

3. Նոյնպէս, թիւ մը 1000ով բազմապատկած կ'ըլլանք, եթէ անոր աջ կողմը երեք զերօ աւելցընենք. 5×1000 ՝ հաւասար է 5000ի:

3. 1. — Թիւ մը 10ով բազմապատկելու համար ի՞նչ ընելու է: 2. — Իսկ 100ով, 3. — 1000ով, 10,000ով՝ ինչպէս ընելու է:

Վարժ. — 35 էն 40. Բազմապատկել 78×10 : 18×1000 : 78×10000 : 32×100 : 47×1000 : 17×10000 : — 41. Մարդ մը մէկ վայրկեանի մէջ 213 հատ գիր կրնայ գրել, քանի՞ գիր կը գրէ 10 վայրկեանի մէջ, քանի՞ գիր՝ 100 վայրկեանի մէջ: — 42. Կաղամախի ծառ մը այս պահուս 314 հարիւրորդամէթը երկարութիւն ունի. հաշիւ եղած է որ տարին 19 հարիւրորդամէթը կ'երկարի ծառը. տասը տարի յետոյ, ո՞րչափ կ'ըլլայ ծառին երկարութիւնը: — 43. Մարդ մը մէկ վայրկեանի մէջ կը կարդայ 12 տող. քանի՞ տող կրնայ կարդալ 10 վայրկեանի մէջ, 100 վայրկեանի մէջ: — 44. Յակոբ ու Պետրոս իրարու ժամադիր եղած են ժամը ճիշդ 4ին. պայման դրած են թէ ո՞վ որ ժամը 4էն յետոյ գայ, մէկ վայրկեանի համար՝ կանուխ եկողին տայ 1 զընտակ. 2 վայրկեան ուշանայ՝ նէ՛ 2 զընտակ. 3 վայրկեան ուշանայ՝ 4 զընտակ. 4 վայրկեան ուշանայ՝ 8 զընտակ. 5 վայրկեան ուշանայ 16 զընտակ. և այսպէս սիւս կրկինը: Արդ՝ Յակոբ ճիշդ ժամը 4ին եկաւ, իսկ

Պետրոս 10 վայրկեան ուշացաւ. հիմա քանի՞ զընտակ պիտի տայ Յակոբին: — 45. Երկրագործ մը նախորդ տարին 218 քիլէ ցորեն վերցուց, յաջորդ տարին 109 քիլէ պակաս վերցուց. ի՞նչ էր ատ տարուան իր ցօ: Էնի բերքը: — 46. Մարդ մը 509 զըր. պարտք ունէր, 396 զըր. վճարեց. քանի՞ մնաց իր պարտքը:

5. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ (Շար.)

4. — Երբ բազմապատկողը մէկ բուանշան ունի եւ անոր ծայրը մէկ կամ մէկէ աւելի զերօներ կան. — 1. Բազմապատկողը կրնայ ըլլալ 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. Թուանշաններէն մէկը և ատոնց ամէն մէկուն ծայրը կրնայ գտնուիլ մէկ կամ մէկէ աւելի զերօ: Ասիլա կը կոչուի նշանակիչ բիւ:

2. Երբ բազմապատկողը այսպէս մէկ թուանշան ունի և ծայրը զերօներ, նախ այդ թուանշանով կը բազմապատկենք և զերօները կ'աւելցնենք արտադրեալին աւջեւ:

Օրինակ. 273ը 500ով բազմապատկել
կ'ուզենք. նախ 5ով կը բազմապատկենք
273ը, կ'ելլէ 1365, որուն աւջեւը կ'աւելցընենք երկու զերօ և կ'ուեննաք 1365×00
կամ 136500:

4. 1. — Բազմապատկողը ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ (նշանակիչ բիւ): 2. — Ի՞նչպէս կ'ընէր բազմապատկուածը երբ բազմապատկողը միայն մէկ թուանշան ունի եւ ծայրը զերօ կայ:

Վարժ. — 47 էն 51. Բազմապատկել, 579×60 : 478×90 : 384×800 : $6 \times 884 \times 500$: 13579×4000 :

6. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

Վարժ. — 52. Մասլաճառ մը 3 հատ կով գնեց՝ հատը 315 զրշ.ի, քանի՞ զրշ. վճարեց: 53. Ծառուղիի մը ծառերը իրարմէ 5սկան մէթը հեռու տն'լուած են, մարդ մը կը պտըտի. առաջին ծառէն երկրորդին կ'երթայ, յետոյ երկրորդէն առաջինին կը դառնայ. նորէն առաջինէն երրորդին կ'երթայ, յետոյ երրորդէն առաջինին կը դառնայ. յետոյ նորէն առաջինէն չորրորդին կ'երթայ և չորրորդէն առաջինին կը վերադառնայ: Այսպէս կը պտըտի մինչեւ 10րդ ծառը, միշտ ամէն մէկ ծառէն անդամ մը ետ դառնալով դէպի առաջին ծառը և վերջին անգամ ալ 10րդ ծառէն դառնալով դէպի առաջին ծառը: Այս կերպով քանի՞ մէթը ճամբայ քալեց այս մարդը: 54. Դպրոցի մը մէջ 6 դասարան կայ, առաջին չորս դասարաններէն ամէն մէկը 26սկան աշակերտ ունի, վերջին երկու դասարանները 33սկան աշակերտ, դպրոցը քանի՞ աշակերտ ունի ընդամենը: 55. Մարդ մը իր քրտակին մէջ ունի 5 հատ մէճիտիէ, 3 հատ օս'ի, ոսկի (108 զրշ.), 12 հատ քառորդ մէճիտիէ, 3 հատ կէս մէճիտիէ, 16 հատ 2 զրշ. նոյ և 3 հատ քառուս փարանոյ. այս մարդը քանի՞ զրշ. ունի քտակին մէջը: 56. Գեղացի մը 280 հաւկիթ բերաւ քաղաքը և անկէ ծախեց 20 հատ երկոտասանեակ (տուզինա), քանի՞ հաւկիթ դեռ մնաց:

7. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

5. — Երբ բազմապատկողը մէկէ աւելի բուանք-շաննիք ունի. — Կուզենք 257ը 63ով բազմապատ-

Բազմապատկելի	257
Բազմապատկող	63
	771
	1542
Արտադրեալ	46191

կել: Կը գրենք այս թիւերը իրարու տակ, այնպէս որ բազմապատկողին միաւորն ու տասնաւորը բազմապատկելիի մի և նոյն թիւերուն ներքեւը գան: Յետոյ Յով կը բազմապատկենք 257ը եւ արտադրեալը կը գրենք գծին տակ, այնպէս որ արտադրեալին միաւորը այսինքն 771ին 1ը, Յին տակը գայ: Յետոյ կը սկըսինք բազմապատկել 6ով. եւ առաջին ելած թիւը կը գրենք 6ին ուղղութեանը վրայ, այսինքն երբ կ'ըսենք 6 անգամ 7, 42. այս 2ը պէտք է գրել 6ի սիւնակին, այսինքն տասնաւորներու սիւնակին ներքեւ: Երբ այս կերպով բազմապատկութիւնը աւարտենք, գիծ մը կը գծենք ելած երկու թիւերուն տակ եւ զանոնք կը գումարենք, կ'ելլէ 16191 որ 257×63ի արտադրեալն է:

5. — Երբ բազմապատկողը շատ թուանշան ունի, ինչպէս կ'ընէր բազմապատկութիւնը, 257ը 63ով բազմապատկեցէք:

Վարժ. — 57էն 65, Բազմապատկել 246×23: 234×56; 3456×78; 4567×89; 987×65; 8765×787; 9654×876; 65432×765; 18589×2468: — 66. Տըղայ մը 7 տարեկան է. աս 7 տարուան մէջ 5 տարին ունէր 365 օր, իսկ 2 տարին ունէր 366 օր. ըսէք թէ քանի՞ օր կ'ընէ որ աս տղան աշխարհ կեած է: — 67. Տղայ մը հաշուեց որ մինչեւ Բարեկենդանին արձակուրդը դեռ 9 շաբաթ կայ. կիրակի օրերէն զատ 3 օր տօնի օրեր կան որ դպրոցը գոց է. արդ կ'ուզէ գիտնալ թէ մինչեւ Բարեկենդան դեռ քանի՞ անգամ հայերէնի դաս պիտի առնէ, քանի՞ որ ամէն օր հայերէն դաս կայ: — 68. Պօղոս քաղաքէն օր հայերէն դաս կայ, ուղեց քէն ելաւ մօտակայ գիւղը երթալու համար, ուղեց համարել իր քայլերը. ամէն անգամ որ 100 քայլ կ'աւ-

նէր, Պետրոս կը գոցէր իր մէկ մատը, այսպէս տեսաւ որ աջ ձեռքի մատերը անգամ մը գոցեց կարգով, անգամ մ'ալ բացաւ կարգով խոյ ձախ ձեռքի մատերը մէկ անգամ գոցեց կարգով. երկրորդ անգամին ալ մինչեւ ցուցամատը բացաւ, արդէն հասած էր գիւղը, կրնամք գիտնալ թէ Պետրոսին քայլով քաղաքը գիւղէն որչա՞մի հեռու է:

8. ԴԱՍ. — ԲԱԶԾԱՊԱՍԿՆՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

6. Մասնական արտադրեալ. — 1. Սա բազմապատկութիւնը ընենք.

Բազմապատկելի	3587	3587 × 382:	Յայտնի է
Բազմապատկող	382	որ 3567ը պ'ախ բազմապատկենք նախ 2ով,	
Ա. մասն. արտադրեալ	7174	յետոյ 8ով, յետոյ 3ով:	
Բ. » »	28696	3587 × 2ը կուտայ սպարտադրեալ մը, 587	
Դ. » »	10761	× 8ը կուտայ երկրորդ	
Արտադրեալ	4370234	3587 × 3ը կուտայ երրորդ	

արտադրեալ մը, վերջապէս 3587 × 3ը կուտայ երրորդ արտադրեալ մը: Ըսել է թէ երկու թիւերուն բազմապատկութիւնէն կ'ուենանք երեք արտադրեալ: Ասանց ամէն մէկուն կ'ըսուի Մասնական արտադրեալ:

2. Բայց ինչպէս գրելու է այս մասնական արտադրեալները: Դիտեցէք վերի բազմապատկութիւնը և անմիջապէս պիտի հասկնաք: 382 բազմապատկողը երեք թիւ ունի. նախ 2ով կը բազմապատկենք և ելած առաջին թիւը 2ին տակը կը գրենք. սա լմբնալէ յետոյ, 8ով կը բազմապատկենք և ելած առաջին թիւը 8ի սիւնակին տակը կը գրենք. յետոյ 3ով կը բազմապատկենք և ելածը 3ի սիւնակին տակը կը գրենք:

3. Ամէնէն վերջ երեք մասնակի արտադրեալները կը գումարենք, կ'ելլէ ընդհանուր արտադրեալը:

6. 1. — Ի՞նչ է մասնական արտադրեալը: 2. — Ամէն մէկ մասնական արտադրեալի աջ կողմի առաջին թիւը ո՞ր պիտի ղրուի: 3. — Բոլոր մասնակի արտադրեալները ի՞նչ կ'ընենք:

Վարժ. — 69. Գինեպան մը տակաւ մը գինի ծախեց սխան 4 զը. ի. տակաւը կը պարունակէր 265 սխա. քանի՞ զը. շահեցաւ, եթէ ինքը ամբողջ տակաւը գնած էր 915 զը. ի:

9. ԴԱՍ. — ԲԱԶԾԱՊԱՍԿՆՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

Վարժ. — 70էն 74. Բազմապատկեցէք 7489ը 678ով: 3759ը 68ով: 8642ը 975ով: 5693ը 5673ով: 29744ը 9891ով:

10. ԴԱՍ. — ԲԱԶԾԱՊԱՍԿՆՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

7. Երբ բազմապատկողին բուանջաններուն մէջտեղը 0 գտնուի, — 1. Կ'ուզենք 3648ը բազմապատկել 307ով: 1. Կը գրենք իրարու տակ ինչպէս սովորութիւն է: Յետոյ՝ նախ կը բազմապատկենք 7ով և ելած մասնական արտադրեալը կը գրենք: 7էն յետոյ պէտք է բազմապատկել 0ով, բայց զէրօն արժէք մը չունի, ուստի անոր վրայէն լըուութեամբ կ'անցնինք: Յետոյ կուգայ բազմապատկողին երրորդ թիւը 3ը, կը բազմապատկենք 3ով և ելած առաջին թիւը այսինքն 3 անգամ 8ը՝ 24, 4ը կը գրենք 3ի սիւնակին տակ:

2. Ըսել է թէ երբ բազմապատկողին թուանշաններուն մէջտեղ 0 մը գտնուի, այդ Օին վըրայէն լուծեամբ անցնելու է, բայց Օի սինակը պէտք է բաց մնայ: Եթէ այսպէս չընենք, այն ատեն պիտի ստիպուինք Օով ալ բազմապատկել և կ'ունենանք 4 հատ 0 որոնք արժէք մը չունին, ինչպէս կ'երևի սա քովի բազմապատկութեան մէջ:

7. 1. — Բազմապատկեցէք 3648ը 307ով. 2. — Ի՞նչ կ'ընէք երբ բազմապատկողը նշանակից թուանշաններուն մէջտեղ գէրօնեք ունի:

Վարժ. — 75էն 83. Բազմապատկել. 293×64 : 794×809 : 5794×209 : 58779×308 : 56479×703 : 5798×307 : 4879×209 : 79889×807 : 376469×508 :
 — 84. Մարդ մը ձիով շատ երկար ճամբորդութիւններ քրաւ. հաշիւ ընելով զտաւ որ օրը միջին հաշուով 8 ժամ ճամբայ քրած է, ամէն մէկ ժամուն 12000 մէթր: Արդ 22 օր ճամբորդելէ յետոյ քանի՞ ժամ և քանի՞ մէթր տեղ գացած է: — 85. Մէկ զոյգ գուլպան եթէ 3 զըշ. ըլլայ, 4 տուզինա գուլպան քանի՞ զըշ. կ'ընէ: — 86. Գործաւոր մը ամիսը 20 զըշ. խնայողութիւն կ'ընէ, 5 տարիէն քանի՞ զըշ. կը խնայէ: — 87. Պարտէզի մը չորս կողմը պատեր շինելու համար մարդ մը գործածեց 15 գործաւոր 20 օր և ամէն մէկուն վճարեց օրական 8 զըշ. քանի՞ զըշ. ծախք քրաւ: — 88. Երեք տեղէ առնելիք ունիմ. 280, 1250 եւ 675 զըշ. բայց երկու տեղ ալ պարտք ունիմ 560 եւ 740 զըշ.: առնելիքս առնեմ, տալիքս տամ, ի՞նչ կը մնայ ինձի:

11. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

8. — Երբ բազմապատկելիին բուանշաններուն մէջ տեղ 0 գտնուի. — Կ'ուզենք $3^{\circ}08$ ը 7ով բազմապատկել: Կը գրենք իրարու տակ և կ'ըսենք 7 անգամ $8^{\circ} 56$. կը գրենք 6ը և ձեռք կ'առնենք 5ը. 7 անգամ $0 \dots 0$. ձեռք 5, կը գրենք 5ը Օի սինակին տակ և այսպէս կը շարունակենք: Ուրիշ օրինակ մը. — 3608ը բազմապատկենք 27ով, մի եւ նոյն գործողութիւնը կ'ընենք, ինչպէս քովի օրինակին մէջ կը տեսնուի:

2. Կրնայ ըլլալ որ երկու արտադրիչներն ալ (այո՛, չմոռնանք ըսելու որ բազմապատկողը եւ բազմապատկելին, երկուքը մէկտեղ կամ զատ զատ, արտադրիչ ալ կ'ըսուին) գերօ պարունակեն. նորէն գերօնքու վըրայէն լուծեամբ կ'անցնիք: Տեսէ՛ք սա քովի օրինակը:

8. 1. — Բազմապատկեցէք 3603ը 7ով. Յետոյ 27ով. — Գարծեալ՝ 3608ը 502ով:

Վարժ. — 89էն 94. Բազմապատկել. 703×47 : 2095×69 : 50708×617 : 607×408 : 70800×709 : 8007×4009 :

12. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

9. — Երբ բազմապատկողը գերօնքով կը վերջանայ. — Այո՛, եթէ ուզենք 4542ը 2300ով բազմապատկել, նախ 4542ը 23ով կը բազմապատկենք

(4542×23), յետոյ ելածին ծայրը կ'աւելցընենք երկու զերօ:

9. Բազմապատկեցք 97,353ը 3600ով:

Վարժ. — 95 էն 99. Բազմապատկել. 8739×40: 574×300: 54789×6000: 40709×260: 45007×7800: — 100. Կարավան մը ունի 95 ձի, ամէն մէկ ձին բեռցած է միջին հաշուով 82 օխա. քանի՞ օխա բեռ կը տանի այս կարավանը: — 101. Եթէ ամէն մէկ օխային 2 դրշ. վարձք վճարուի, քանի՞ դրշ. կ'առնէ ամէն մէկ ձին և ամբողջ կարավանը:

13. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՆՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

10. Երբ բազմապատկելից զերօներով վերջացած է. — Աս ալ նախորդ դասէն տարբերութիւն չունի. աւաակի կ'ուզենք 78000ը 78000 բազմապատկել 39ով. կը բազմապատկենք 39 78ը 39ով եւ արտադրեալին քովը կ'աւելցընենք երեք զերօ: 702 234 3042000

10. Բազմապատկեցք 78,000ը 39ով:

Վարժ. — 102 էն 106. Բազմապատկել, 12300×75: 478000×175: 62950×7: 135790×864: 864200×79: — 107. Աղբիւր մը մէկ ժամուան մէջ կուտայ 565 օխա ջուր: Մէկ օրուան մէջ, գիշեր ցորեկ վազելով, քանի՞ օխա ջուր կուտայ: — 108. Քաղաքի մը բնակիչները օրը 315 պարկ ալիւր կը սպառեն, մէկ ամսուան մէջ քանի՞ օխա ալիւր կը գործածեն, եթէ մէկ պարկը կըսէ 36 օխա: — 109. Գումար մը բաժնեցիկը 6 հոգիի մէջ, ամէն մէկուն ինկաւ 1028 զրշ. ի՞նչ էր ամբողջ գումարը:

14. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՆՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

11. Երկու արտադրիչներն ալ զերօներով վերջացած են — 40370ը կ'ուզենք 5300ով բազմապատկել: Հոս ալ միեւնոյն բանն 40370 է: Նախ 4037ը կը բազմապատկենք 53ով 5300 և արտադրեալին աջ կողմը կ'աւելցընենք 12111 երեք զերօ երկուքը բազմապատկողին 20185 ծայրէն մէկը բազմապատկելիէն: Ուրեմն 213961 հիմա ո՞վ չի գիտեր թէ երբ արտադրիչները զերօներով վերջացած են, մենք մնացած թիւերով կ'ընենք բազմապատկութիւնը, յետոյ այդ զերօները կ'իջեցընենք արտադրեալին առջեւը:

11. Երբ երկու արտադրիչներն ալ զերօյով վերջացած են, բազմապատկութիւնը ի՞նչպէս ընելու է:

Վարժ. 110 էն 113. — Բազմապատկել, 570×80: 2700×90: 37000×870: 27000×8700: — 114. Զիւններու գունդի մը մէջ 580 ձի կայ. ի՞նչ է ամբողջ ձիերուն արժէքը, եթէ ամէն մէկ ձին 1800 դրշ. արժէ: — 115. Գործ մը կայ որ 15 օրէն կը լինայ, եթէ 25 գործաւոր աշխատին օրական 10ը ժամ շարունակ: Եթէ մէկ գործաւոր ուզէ այս գործը աւարտել, քանի՞ ժամ պէտք է աշխատի:

15. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՆՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

12. Արտադրիչներուց կարգը կրճաճփ փոխել. — Եթէ 3ը 4ով բազմապատկենք, կ'ունենանք 12. նոյնպէս, եթէ 4ը 3ով բազմապատկենք՝ կ'ելլէ 12: Նոյնպէս 5×6=30 կամ 6×5=30:

Ասի կը ցուցնէ թէ արսաղբեալը չի փոխուիր, երբ բազմապատկելիքն ղնենք բազմապատկողից սեղը, կամ երբ արսաղբիչներուն կտրոք փոխենք:

13. Բազմապատկութեան փորձը. — Այս փորձը

Բազմապատկութիւն	Փորձ
643	528
528	643
<u>5144</u>	<u>1584</u>
1286	2112
3215	3168
<u>339504</u>	<u>339504</u>

չատ պարզ է. եթէ մէկը չի համոզուիր թէ իր հանած արտադրեալն ուղիղ է, կրնայ բազմապատկողը վեր դրնել եւ բազմապատկելին անոր տեղը, ու գործողութիւնը կատարել: Այն ատեն մի եւ նոյն արտադրեալը պիտի ելլէ:

12. Արտադրիչներուն կարգը կրնա՞ր փոխել: Ի՞նչ ըսել է արտադրիչներուն կարգը փոխել: **13.** Բազմապատկութեան փորձը ի՞նչպէս կրնէք:

Վարժ. — **116**էն **121.** Բազմապատկել. 7924×8765 ; 8715×7924 ; 13579×2468 ; 2468×13579 ; 3900×8600 ; 8600×3900 :

16. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

Վարժ. — **122.** Ոչխարի վաճառական մը 8965 ոչխար տարաւ մայրաքաղաք եւ իրարու վրայ ծախեց հատը 47 դրչի. քանի՞ զրչ. առնելու է: — **123.** Մէկ արտավար հողը կուտայ 12 քիլէ ցորեն, ի՞նչ կ'արժէ 128 արտավար հողի վրայէ հնձուած ցորենը, եթէ մէկ քիլէն 17 դրչի ծախուի: — **124.** Փայտի վաճառական մը կ'ուղէ 215 չէքի փայտ գնել՝ չէքին

19ախան զրչ.էն. բայց իր քովը հազիւ 2980 զրչ. կայ: Ամբողջ փայտը գնելու համար քանի՞ զրչ. կը պահսի: — **125.** Մէկը 27 ոչխար գնեց հատը 38 դրչ.էն. բայց ծախողին տուաւ 10 հատ ոսկի (մէկ ոսկին 108 զրչ.էն), իրեն դրամը կ'աւելնայ ծախողին քով, թէ անորը՝ իրեն քով: — **126.** Չի մը մէկ վայրկեանի մէջ կրնայ 327 մէթր տեղ քալել. մէկ ժամուան կամ 60 վայրկեանի մէջ քանի՞ մէթր տեղ կրնայ քալել: — **127.** Մէկ բանւորը օրը 8 զրչ. կը վաստկի, 25 բանւորը այս հաշուով մէկ շաբթուան մէջ քանի՞ զրչ. կը վաստակին:

17. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

14. Մտաւոր բազմապատկութիւն. — Պէտք է վարժուիլ պղտիկ բազմապատկութիւնները մտքով ընելու, այսինքն առանց բան մը գրելու: 1. օրինակ 30ը կ'ուզենք 70ով բազմապատկել. անմիջապէս մեր մտքին մէջ կ'ըսենք 3 անգամ 7՝ 21, եւ 21ին առջեւ կը շարենք երկու գերոյ որ կ'ըլայ 2100: Նոյնպէս եթէ մէկը հարցընէ ձեզի 500 անգամ 90 քանի՞ կ'ընէ, չուտով պիտի կրնաք պատասխանել 45000, որովհետեւ ձեր մտքին մէջ արդէն կ'ըսէք 5 անգամ 9՝ 45 եւ առջեւը երեք գերօ 45000: 2. Հիմա ուզենք 59ը բազմապատկել 8ով. գիտենք որ 59ը հաւատար է 50+9. ուրեմն 8ով նախ կը բազմապատկենք 50ը որ կուտայ 400, յետոյ կը բազմապատկենք 9ը որ կուտայ 72 եւ մտքով կը գումարենք այս երկուքը $400 + 72 = 472$:

14. 1. — Մտքով ի՞նչպէս կրնէք 20 թիւին 70ով բազմապատկութիւնը. 2. — Իսկ 59ը 7ով ի՞նչպէս կը բազմապատկէք մտաւոր:

Վարժ. **128** էն **133**. — Մտքով ըրէք հետեւեալ բազմապատկութիւնները, 69×5 : 48×12 : 525×5 : 40×70 : 800×15 : 32×50 .

18. ԴԱՍ. — ԲԱԶՄԱԳԱՏԿՈՒԹԻՒՆ [Շար.]

15. Մտաւոր բազմապատկութիւն 9ով եւ 11ով:—
1. Կ'ուզենք 37ը 9ով բազմապատկել, Յայտնի է որ 9 հաւասար է $10 - 1$ ուստի 37ը կը բազմապատկենք 40ով որ կուտայ 370. յետոյ ասկէ կը հանենք 37 $370 - 37 = 333$: 2. Հիմա 37ը բազմապատկենք 11ով 44ը հաւասար է $10 + 1$ ի, ուրեմն 37ը կը բազմապատկենք նախ 40ով որ կուտայ 370, յետոյ 1ով որ կուտայ 37 եւ այս երկուքը մտքով կը գումարենք իրարու վրայ $370 + 37 = 407$:

15. 1. — Թիւի մը 9ով մտաւոր բազմապատկութիւնը թիւնքս կ'ըլլայ: 2. — Իսկ 11ով:

Վարժ. **134** էն **140**. — Մտքով ըրէք հետեւեալ բազմապատկութիւնները. 57×9 : 350×9 : 27×11 : 78×11 : 28×11 : 280×11 : 370×11 :

19. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ [1-9]

Բազմապատկութիւն (**1** էն **6**). — Մէկ թուանշանով մէկէ աւելի թուանշաններ ունեցող թիւ մը բազմապատկելու համար, պէտք է բազմապատկով, բազմապատկելիին բոլոր թուանշանները, աջ կողմէն սկսած, մէկիկ մէկիկ բազմապատկել:

Թիւ մը 10ով, 100ով, 1000 եւն. բազմապատկելու համար, հերիք է որ այն թիւին աջ կողմը զնենք մէկ, երկու, երեք եւն. զերօ:

Կրնայ ըլլալ որ բազմապատկողը ունենայ թուանշան մը եւ աջ կողմն ալ զերօներ, այն առնն աչդ թուանշանով կը բազմապատկենք եւ արտադրեալին աջ կողմը կ'աւելցընենք անոր առջեւ գտնուած զերօները:

Եթէ բազմապատկողը մէկէ աւելի թուանշաններ ունի, աջ կողմէն սկսած՝ բազմապատկողին ամէն մէկ թիւով կը բազմապատկենք եւ ելած մասնական արտադրեալներն իրարու տակ կը գրենք. յետոյ այս մասնական արտադրեալները կը գումարենք՝ ամբողջ արտադրեալը ունենալու համար:

Վարժ. **141** էն **145**. — Հետեւեալ բազմապատկութիւններն ընել, փորձերով մէկտեղ. 379×820 : 7070×9090 : 7890×1110 : 80808×10101 : 579×1001 **146.** Անատուններ վաճառող մարդ մը գնեց 17 կով՝ հատը 385 զրշ.ի եւ 48 ոչխար՝ հատը 53 զրշ.ի, 130 զրշ. ալ զանազան ծախքեր ըրաւ. քանի զրշ. տուաւ ամէնուն համար:

20. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ [10-18]

Բազմապատկութիւն (Շար.) (**7** էն **15**). — Երբ բազմապատկողի թուանշաններուն մէջտեղ զերօ գըտնուի, այս զերոյին վրայէն լուծեալը կ'անցնինք, բայց երբ զերոյին յաջորդող թիւովը կը բազմապատկենք, պէտք է որ ելած առաջին թիւը ո՛չ թէ զերոյի սիւնակին տակ՝ այլ այդ թիւին սիւնակին ներքեւը գրենք. այս կերպով Օի սիւնակը բաց կը մնայ: Կրնայ ըլլալ որ երկու արտադրիչներէն մէկուն ծայրը

կամ երկուքն ալ վերջը զերօներ գտնուին . այն ատեն բազմապատկութիւնը թուանշաններով կ'ընենք , արտադրեալը կը գրենք , յետոյ կը նայինք թէ քանի՞ զերօ կը գտնուի արտադրիչին կամ արտադրիչներուն ծայրը , և այնքան զերօ կ'աւելցընենք արտադրեալին վերջը :

Կրնանք արտադրիչներուն կարգը փոխել , այսինքն մէկը առաջ անցընել կամ մէկը վեր դնել , միւսը վար՝ արտադրեալը ամենեւին չի փոխուիր :

Բազմապատկութեան փորձն ընելու համար , արտադրիչներուն կարգը կը փոխենք եւ նորէն կը բազմապատկենք :

Կրնանք նաեւ շատ մը բազմապատկութիւններ ընել , առանց գրելու , այսինքն մտքով : Ասոր կ'ըսուի մտաւոր բազմապատկութիւն :

Վարժ . — 147 . Հաշիւ ըրէք թէ ժամացոյցի մը մեծ սլաքը մէկ տարուան մէջ քանի՞ շրջան կ'ընէ ժամացոյցի շրջանակին վրայ , սլաքի սլաքը քանի՞ շրջան կ'ընէ եւ վերջապէս մեծը սլաքիկէն քանի՞ անգամ աւելի շրջան կ'ընէ :

148 . Աէն մինչեւ 19 , բոլոր թիւերուն գումարը գտէք , յետոյ այս գումարէն հանեցէք 1էն մինչեւ 15 թիւերուն գումարը և երկուքին տարբերութիւնը բազմապատկեցէք 285ով :

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. ԴԱՍ. — ՄՐՐԻԿ, ԿԱՅԾԱԿ

1 . Մրրիկ . — Գարնան սկիզբներ մանաւանդ եւ աշնան վերջեր , ամպերը կը շատնան երկնքի երեսը և իրարու կը մօտենան . այն ատեն կը տեսնուին երբեմն երբեմն երկար լուսաւոր գիծեր , այս է փայլակը (Ուս. 29) . կը լսուի ահագին ազմուկ մը , այս է որոտումը , ու այդ միջոցին կ'ըսենք թէ մրրիկ կայ : Փայլակները սփորաբար երկու ամպերու մէջ առաջ կուգան , բայց երբ փայլակը ամպի մը եւ երկրին մէջ առաջ գայ , ա-

Պատ. 29. — Մրրիկ

նոր կ'ըսուի կայծակ : Այն ատեն կ'ըսենք՝ «կայծակը զարկաւ լեբան մը գլխին , կամ ծառի մը գագաթին :» Որոտումը փայլակին հանած ծայնն է :

Պ. 30. Շանքարգելով կենդանիներ սպաննել : Բայց տուն սլաքսպանուած տուն մը , չէնք մը կարելի է կայծակէն պահպանել Շանքարգելի միջոցաւ :

2 . Կայծակն ի՞նչ կ'ընէ . — Շանքարգել . — Կայծակը ընդհանրապէս բարձր տեղերու , բարձր շէնքերու և մետաղէ նիւթերու վրայ կ'իջնէ : Կայծակը կրնայ մարմինները ջարդել , փշրել , զանոնք իրենց տեղէն խախտել , տաքցընել եւ այլել : Անի կրնայ մարդիկ ու

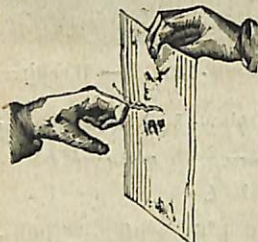
կենդանիներ սպաննել : Բայց տուն սլաքսպանուած տուն մը , չէնք մը կարելի է կայծակէն պահպանել Շանքարգելի միջոցաւ :

կար փայտ մ'է որուն սուր ծայրը մետաղէ շինուած է. այս ծայրէն մինչեւ գետին՝ երկար շղթայ մը կ'իջնէ, շղթային ծայրը կը մտնէ հողին մէջ:

1. Մըրիկ ի՞նչպէս կ'ըլլայ: Ի՞նչ է փայլակը: Ի՞նչ է կայծակը: Ի՞նչ է որոտումը: — 2. Կայծակը ո՞ւր կ'իջնէ ընդհանրապէս: Ի՞նչ կ'ընէ կայծակը: Ի՞նչ է շանթարգելը:

2. ԴԱՍ. — ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

3. Փորձ՝ բղրի կտորով մը. — Սենեակի մը մէջ ուր օդը չոր է, առնենք կտոր մը թուղթ և տաքցընենք զայն կրակի վրայ: Յետոյ անոր երկու ծայրերէն բռնելով՝ արագ արագ շփենք սաք չուխայի

Պատ. 31. Ելեկտրացած կտոր մը թուղթէն ելեկտրական կայծ կ'ելլէ:

Պատ. 32. Ելեկտրացած բուրդի կտոր մը քեքեւ մարմիններն իբեց կը քաշէ:

կտորի մը, օրինակ փանթալոնին վրայ: Այսպէս չըփելէ յետոյ, երկու մատով բռնենք թուղթին մէկ ծայրէն և անմիջապէս, առանց ժամանակ կորսնցնելու, միւս ձեռքի մատերն իս մտեցնենք թուղթին մէջտեղին (Պատ. 31): Գիտէ՞ք ի՞նչ կը պատահի: Երբ այս փորձը կատարենք սենեակին մէկ մութ անկիւնը, թուղթին մէջտեղէն ծուռ ու մուռ գիծ մը

կը ցայտէ կ'անցնի մատին: Այս լուսաւոր գիծը ելեկտրական կայծ կը կոչուի:

Այս փորձը նորէն սկսինք, և չոր սեղանի մը վրայ թուղթի, յարդի, փետուրի մանրիկ կտորներ դնելով՝ թուղթը անոնց մտեցընենք, կը տեսնենք որ այդ թեթեւ մարմինները վեր կը ցատքեն թուղթին յատակը կը փակչին (Պատ. 32): Այն ատեն կ'ըսուի թէ թուղթին կտորը ելեկտրականացած է:

4. Ելեկտրականութիւն. — Կը տեսնենք որ բան մը կայ, պատճառ մը կայ որ այս կայծը սառջ բերու, որ թեթեւ մարմինները վեր քաշեց: Ահա այս բանին, այս պատճառին, ելեկտրականութիւն կը՛սուի: Ելեկտրականութիւնն է որ մըրիկ սառջ կը բերէ:

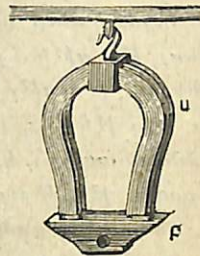
3. Նկարագրեցէք ՅԼ ի՞նչ փորձեր կրնանք ընել՝ թերթ մը թուղթը ելեկտրականացնելով. — 4. Ի՞նչ է ելեկտրականութիւնը: Մըրիկը ի՞նչէն առաջ կուգայ:

3 ԴԱՍ. — ՄԱԳՆԻՍ, ԿՈՂՄՆԱՑՈՅՑ

5. Մագնիս. — Տեսակ մը սեւ քար կայ, որ բրնական մագնիս կը կոչուի. այս քարը զարմանալի յատկութիւն մ'ունի, որով երկաթն իրեն կը քաշէ: Աւելի զարմանալին սա որ, եթէ այս քարով պողպատի կտոր մը շփենք, պողպատն ալ կը սկսի թեթեւ մարմիններն իրեն քաշել: Այս պողպատը մագնիս կ'ըլլայ: Եթէ այս պողպատէ մագնիսով զուտ երկաթի կտոր մը շփենք (կակուղ երկաթ), ան ալ մագնիսի պէս կ'ըլլայ, ու պարզ մարմինները կը քաշէ, բայց երբ շփելը դադրեցընենք կամ երբ մագնիսը

բովէն հեռացրենք, նորէն սովորական երկաթի պէս կ'ըլլայ:

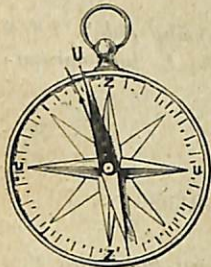
Մագնիսներուն սովորաբար ձիւս պայտի ձեւ կուտան (Պատ 33): Տեսէք մագնիսին տակ գտնուած աս երկաթի կտորը, եթէ երկու մատով զանի քիչ մը վար քաշենք ու հեռացրենք մագնիսէն՝ յետոյ թող տանք, փոխանակ վար իյնալու անմիջապէս կը բարձրանայ՝ նորէն մագնիսին կը միանայ:

Պատ. 33

Պայտի ձեւ մագնիս որ երկաթի կտոր իրեն կը քաշէ:

6. Կողմնացոյց. — Մագնիսով մը կրնանք պողպատէ ամէն մարմին մագնիսի փոխել: Օրինակ ասեղ մը (Պատ. 34. Ս. որ կ'երեւի կէսը սեւ, կէսը ձերմակ), որ շրջանակի մը մէջտեղը հաստատուած կոթի մը վրայ կը դառնայ: Ասոր մագնիսական ասեղ կ'ըսուի որ, երբ շրջանակը դետինը դնես, մէկ ծայրը միշտ դեպի Հիւսիս կը դարձնեն: Այս գործիքը կողմնացոյց կ'ըսուի և նաւապետները կը գործածեն զայն ծովուն վրայ՝ երկրին այլ եւ այլ կողմերը հասկընալու համար:

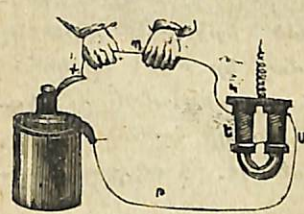
Պատ. 34. Կողմնացոյց

5. Ի՞նչ յատկութիւն ունի մագնիսը: Մտորական մագնիսները ինչէ՞ն կը շինուին. — 6. Ի՞նչ է կողմնացոյցը:

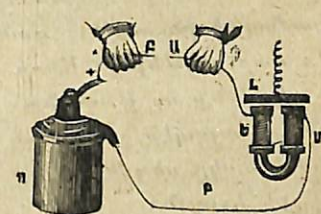
4. ԴԱՍ. — ՀԵՌԱԳԻՐ

7. Բարդ եւ ելեկտրամագնիս. — Կայ գործիք մը որ միշտ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէ, այս գործիքը կը կոչուի ելեկտրական բարդ (պատ. 35): Բարդին մէջի ելեկտրականութիւնը կրնայ մեծադէ թելի մը վրայէն ճամբորդել տեղէ մը ուրիշ տեղ մը (պատ. 36). այն ատեն կ'ըսուի թէ մետաղէ թելին մէջէն ելեկտրական հոսանք կ'անցնի:

Հիմա եթէ այս մետաղէ թելը պայտի ձեւով շինուած երկաթի մը երկու ճիւղերուն վրայ փաթթենք (Պատ. 35, ԵՄ.) ելեկտրականութիւնը թելին մէջէն անցած ժամանակ այս երկաթի կտորը կը մագնիսանայ, Այս մետաղէ թելով շրջապատուած երկաթի կտորին կ'ըսուի ելեկտրամագնիս:

Պատ. 35

Պատ. 36

8. Ելեկտրական հեռագիր. — Ենթադրենք որ մենք կը գտնուինք Պոլսոյ մէջ (Պատ. 35. Պ.) և ԵՄ ելեկտրամագնիսն ալ կը գտնուի Տրապիզոն, բայց թ. թելով կապուած է Պոլսոյ հետ, այն թելով որուն մէջէն պիտի անցնի բարդին ելեկտրականութիւնը: Հիմա, եթէ ԲՍ. (Պատ. 36) կէտին վրայ թելը կտրենք, Լ թիթեղը որ ԵՄ ելեկտրամագնիսին միացած էր, անկէ կը բաժնուի, բայց երբ այս կտ-

ըուած ծայրերը իրարու մօտեցընենք, անմիջապէս և թիթեղը ելեկտրամագնիսին կը միանայ: Այսպէս մօտեցնելով հեռացնելով միշտ կրնանք շարժել և թիթեղը: Միեւնոյն բանը կ'ընենք Պոլսոյ և Տրապիզոնի մէջ: Այս թելին երկու ծայրերը իրարու մօտեցընելով ու հեռացընելով՝ նշաններ կուտանք մէկ քաղաքէն միւսը: Ահաւասիկ այս է էլեկտրական հեռագիրը:

7. Ելեկտրական բարդ մը մետաղէ թելի մը վրայ ի՞նչ ներգործութիւն կ'ընէ: — 8. Ի՞նչ է էլեկտրական հեռագիրը:

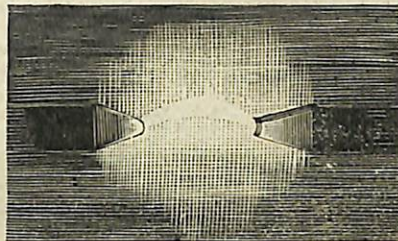
5. ԴԱՍ. — ԹԵԼԵՖՈՆ, ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՅՍ

9. Թելեֆոն. — 1. Ելեկտրական հեռագրով, ինչպէս տեսանք, նշաններ կարելի է տալ՝ ելեկտրամագնիսին առջեւ դտնուած երկաթէ թիթեղը վեր վար շարժելով: Ասոր համար կը բաւէ որ կոճակ մը սեղմենք ու թողունք, յետոյ անգամ մ'ալ սեղմենք և այսպէս շարունակ: Օրինակի համար, 2 անգամ կոճակը սեղմել ա կը նշանակէ, 3 անգամ սեղմել՝ բ, եւայլն:

2. Թելեֆոնը շատ աւելի յարմար հեռագիր մ'է: Բայց թելեֆոնով ո՛չ թէ նշաններ կուտան, այլ կը խօսին: Օրինակի համար Պոլսոյ մէկ թաղէն ուրիշ թաղ մը, կամ Պոլսէն Իզմիր կարելի է խօսիլ թելեֆոնի միջոցաւ: Հոս ալ ելեկտրամագնիս մը կայ, որուն առջեւ դրուած է բարակ տախտակի կտոր մը. այս մագնիսը կը միանայ երկաթէ թելով մը միւս թաղին կամ քաղաքին մէջ գտնուած ուրիշ ելեկտրամագնիսի մը, որուն առջեւ նոյնպէս բարակ տախ-

տակ մը կայ: Այդ, երբ մէկ գործիքին մէջէն խօսինք, միւս գործիքին մէջէն ձայներնիս կը լսուի: Այս կերպով մէկ թաղէն միւսը, մէկ քաղաքէն ուրիշ մը կարելի է իրարու հետ խօսիլ:

10. Ելեկտրական լոյս. — Երբ ելեկտրական հոսանքը կ'անցնի մետաղէ թելի մէջէն, եթէ այս թելը կտրենք և կտրուած ծայրերն իրարու մօտեցընենք, կայծ մը կը ցատքէ մէկ ծայրէն միւսը, այս էր ելեկտրական կայծը, ինչպէս տեսանք: Եթէ թելին մէ-

Պատ. 37. Ելեկտրական լոյս

ջէն անցնող ելեկտրական հոսանքը շատ զօրաւոր է, այս կայծը շատ խոշոր ու զօրաւոր աղեղ մը կը կազմէ՝ գեղեցիկ փայլուն լոյսով մը որուն կ'ըսուի էլեկտրական լոյս: Այսօր, եւրոպական շատ մեծ քաղաքներու մէջ ելեկտրական լոյսով կը լուսաւորեն մեծ գործարաններ, տուններ, փողոցներ:

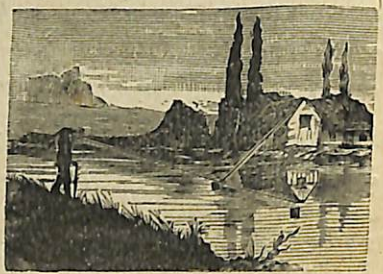
9. — 1. Հեռագրով ի՞նչպէս նշան կը տրուի. — 2. Ի՞նչ է թելեֆոնը: — 10. Ինչէ՞ն կը հասկցուի թէ մետաղէ թելի մը մէջէն ելեկտրական հոսանք կ'անցնի: Ելեկտրական լոյսը ի՞նչպէս կը գոյանայ:

6. ԳԱՍ. — ԼՈՅՍ

11. Լոյս, մրուրիւն, շաւ. — Մտէ՛ք խորունկ ու լուսամուտ չունեցող մառանի մը մէջ. որչափ որ կ'ուզէք, բացէք աչուրնիդ, բան մըն ալ պիտի չի տեսնէք. մութ է: Լոյս պէտք է որ մեզ շրջապատող առարկաները տեսնենք: Հոն ուր լոյս չկայ, մութ է: Իրաւ կան կարգ մը մարմիններ որ իրենք իրենցմէ լոյս կուտան. ինչպէս արեւը, կրակը, կայծ մը, ճրագ մը. բայց միւս բոլոր մարմիններն ասոնցմէ առած լոյսերնին ետ կը դարձրնեն:

Ցորեկ ատեն յայտնի կը տեսնուին շատ մը առարկաներ որ արեւին լոյսը կը ցոլացընեն: Նոյն իսկ գիշեր ատեն սենեակին մէջ կը գտնուին առարկաներ որ լամպարին լոյսը ցոլացնեն. ինչպէս փայլուն ներկուած տախտակները, Բայց՝ պատի մը ետեւ, ժայռի մը ներքեւ արեւ չկայ շատ անգամ, սակայն մարդ նորէն լոյսի մէջ է, ինչպէս որ գիշեր ատեն սեղանին տակ գտնուած առարկայ մը լոյսի մէջ է և կ'երեւի, թէև ճրագին լոյսը անոր վրայ չի հասնիր: Այս տեսակ տեղերուն, ուր արեւին լոյսը, ճրագին շողը չի հասնիր՝ բայց նորէն լոյս է, կ'ըսուի թէ՛ շուրի մեզ է, շուր է. և իրաւ, մենք շուրի մէջ ալ կը տեսնենք, ինչպէս արեւին տակ:

12. Լոյսը կը ցոլանայ. — 1. Հայելիները, փայլուն առարկաները, ջուրին երեսը ետ կը դարձրնեն լոյսը (Պատ. 38): Ասոր կ'ըսուի լոյսը կը ցոլանայ:

Պատ. 38.

2. Գետակի մը կամ լճակի մը եղերքը, երբ ջուրին երեսը հանդարտ է, ակերուն վրայ գտնուած ապառաժները, ծառերը, նոյն իսկ դիտող մարդուն պատկերը ջուրին յատակը կ'երեւի, բայց գլուխը վար դարձած: Այս բանը շատ անգամ մեր աչքովը տեսած ենք:

11. Ի՞նչ է լոյսը: Ի՞նչ է մթուծիւնը: Արշալոյսը: — **12.** Լոյսը ցոլացընող մարմիններ ըսէք: Խաղաղ ջրի մը մակերեսին վրայ ի՞նչ կը տեսնուի:

7. ԳԱՍ. — ԼՈՅՍ [Շար.]

13. Կտորած գաւազանք. — Ջրով լի տաշտի մը մէջ ուղիղ գաւազան մը դրէք, պիտի տեսնէք որ գաւազանին ջրին մէջ մըտած մասը ԱՅ կտորած եւ ԱԳ ուղղութիւնը առած կ'երեւի (Պատ. 39):

Պատ. 39. Գաւազանք ջուրին մէջ կոտրած կ'երեւի: Լոյսը ջրին մեջ մտած ասե՛ն իր ուղղութիւնը կը փոխէ:

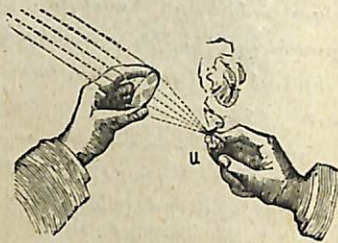
14. Ոսպնեակը. — Լոյսը ապակիին մէջէն անցած ատեն ալ իր ուղղութիւնը կը փոխէ. մանաւանդ երբ այս ապակին շինուած է ոսպնեակի ձեւով: Այդ ոսպնեակը կը շրջապատեն փայտէ շրջանակով և կոթ մ'ալ կ'անցընեն, այն ատեն կ'ունենանք գործիք մը, խոնրացոյց (Պատ. 40): Խոնրացոյցը մեծ կը ցուցնէ առարկաները: Շատ դիւրին է

Պատ. 40. Խոնրացոյց զանի գործածելու կերպը: Կոթը կը բռնենք, և ոսպնեակը աչքի կը մօտեցնենք, միւս

ձեռքով ալ ան առարկան զոր մանրամասնորէն քննել կ'ուզենք:

Աւելի սիրուն փորձ մը կրնանք ընել այս ոսպնեակով: Այսինքն ոսպնեակը արեւին մէջ բռնելով՝ անոր ճառագայթները կը հաւաքուին մէկ կէտի վրայ և այս կէտին մէջ կը բռնենք լուցկի մը որ անմիջապէս կը բռնկի, կամ արեթի կտոր մը որ կ'այրի (Պատ. 41):

Պատ. 41

Արեթի կտոր մը որ կ'այրի երբ ոսպնեակով արեւին լոյսը հաւաքուին:

13. Կտորած գաւազանին փորձը նկարագրեցէք. — 14. Ինչ է ոսպնեակը, ինչի՞ կը ծառայէ ոսպնեակը, Օրինակով մը ցոյց տուէք թէ ի՞նչպէս ոսպնեակը կրնայ արեւին ճառագայթները կեղրոնացընել:

8. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ե. ԱՄՍՈՒԱՆ [1-14]

Մրրիկները, Կայծակը (1 - 2). — Երբ մրրիկ կայ, երկինքի վրայ՝ ամպերու մէջ՝ կրակի պէս փայլուն գիծեր կ'երեւին: Ատնք փայլակներն են որ օդը կը շարժեն և ահագին ազմուկ, որոտում կը հանեն: Երբ փայլակը ամպի մը և երկրին մէջ ցատքէ, կայծակ կ'ըսուի որ ծառերը կ'այրէ, մարդիկ ու կենդանիներ կը սպաննէ: Շէնքերը կարելի է կայծակէն պահպանել ռանբարգելով:

Ելեկտրականութիւն (3 - 4). — Կան այնպիսի

մարմիններ որ եթէ իրարու վրայ քսենք, ինչպէս թղթի կտոր մը չուխային վրայ, էլեկտրականութիւն առաջ կուգայ, Մրրիկները էլեկտրականութենէն առաջ կուգան:

Մագնիս, Կողմնացոյց (5 - 6). — Սեւ քար մը կայ բնական մագնիս ըսուածը, որ երկաթն իրեն կը քաշէ և պողպատին քսուելով անոր ալ քաշելու կարողութիւն կ'ուտայ: Կողմնացոյցը մագնիսացած ասեղ մըն է. այս ասեղը շարունակ հիւսիս-հարաւ ուղղութիւն մը ունի:

Հնագիր, Թելեֆոն, Ելեկտրական լոյս (7-10). — Ելեկտրական բարդը այնպիսի գործիք մըն է որ շարունակ էլեկտրականութիւն առաջ կը բերէ մետաղական թելի մը մէջ: Ելեկտրական հեռագրի միջոցաւ շատ հեռու տեղէ ուրիշ տեղ մը նշաններ կուտան, էլեկտրական հոսանքին շնորհիւ, որ բարդէն կ'ելլէ թելին մէջ կ'անցնի: Թելեֆոնն ալ միեւնոյն կերպով խօսքը տեղէ մը ուրիշ տեղ մը կը տանի, Ելեկտրական հոսանքը թելի մը մէջէն անցած ատեն, եթէ թելը կտրենք, երկու կտրուած ծայրերէն առաջ կուգայ լոյս մը որ ելեկտրական լոյս կ'ըսուի:

Լոյս (11-14). — Մեզ շրջապատող առարկաները լոյսի միջոցաւ կը տեսնուին: Հոն ուր լոյս չկայ, մութ է: Փայլուն առարկաները, ինչպէս հայելին, հանդարտ ջուրին երեսը, կը ցոլացնեն լոյսը: Լոյսը օդին մէջէն ջուրի մէջ անցած ժամանակ, իր ուղղութիւնը կը փոխէ: Խոռոցացոյցը ոսպնեակ մ'է, որ առարկաները խոշոր կը ցուցընէ:

Մ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Լ Ե Զ Ո Ւ

1. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆ

1. Ածական. — 1. Երբ կ'ըսեմ Հացը կակուղ է, Դասս դժուար է, Մեղրը անուռ է, սա խօսքերուն մէջ կակուղ բառը հացին ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, դժուար բառը դասին ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, անուռ բառը մեղրին ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ:

Ի՞նչպէս է հացը. — կակուղ է: Ի՞նչպէս է դասը — դժուար է: Ի՞նչպէս է մեղրը. — անուռ է:

Կակուղ, դժուար, անուռ բառերը Ածական են:

2. Ածականը գոյականին կամ անունին քով կը դըրուի, անոր որպիսութիւնը ցուցնելու համար:

3. Որպիսութիւն (որակ) ցուցնող բառեր ածական են:

2 Ածականին անդր. — Ածականը գոյականին քովը՝ սովորաբար անկէ առաջ կը դրուի: Կեղծաւոր մարդ, աշխոյժ ձի, կարմիր ֆէս:

3. Ի՞նչպէս հանչնալու է ածականը. — Ածականը ճանչնալու համար, անոր քով կը դնեմ մարդ, բ սն բառերէն մէկը:

Կրնամ ըսել բարի մարդ, աղուոր բան: Ուրեմն բարի, աղուոր բառերը ածական են:

1. Որոշեցեք ածականներն ու գոյականները: Ըսե՛ք. Ի՞նչպէս մարդ. — Ազան մարդ:

Ի՞նչպէս բարձ. — Կակուղ բարձ, եւայլն:

Ազահ մարդ, կակուղ բարձ, օգտակար խրատ, սիրելի եղբայր, չար սատանայ. դիւրին դաս, ուղիղ քանակ, ճերմակ թուղթ, սեւ տախտակ, բարի տը-

ղայ, յամառ էջ, թթու խնձոր, նեղ փողոց, երկայն մոմ, նոր հարս, սուր անէլի, ցուրտ հով, պաղ ջուր, տաք թոնիր, մաքուր աղաւնի:

2. — Գտե՛ք սա խօսքերուն մեջի ածականները եւ ըսե՛ք թե ո՞ր գոյականներուն որպիսութիւնը կը ցուցնեն:

1. Ճարտուկ ձիեր կը քաշէին կառքը: — 2. Պըզ-տիկ Հերմինէն ու եղբայրը Սարգիս սիրուն չնիկ մը ունին: — 3. Անուշ ջուրը կը խմուի, ծովին լեզի ջուրը կրնա՞ս խմել: — 4. Ուրախ սրտով կ'աշխատին խելացի աղաքը. անոնք բարի խրատներու մը-տիկ կ'ընեն: — 5. Սեւ տախտակին վրայ ճերմակ կաւիճով կը գրենք: — 6. Կաւիճը կակուղ հող մ'է: — 7. Յորեկը պայծաս արեւ ու գիշերն ալ անուշ լուսնակը կ'երեւան երբ օդը ամպոտ չէ:

3. — Ինչի՞ մեջ կը դնեն

Ջուրը, ծխախոտը, մոխիրը, աղը, մեղուն, պանիրը, անուխը, թռչունը, հաւը, գիրքը, մելանը, դրամը, ցորենը, յանցաւորը, ձին, գինին, հազար-դուրիւնը, մեռնը, ձէթը, թէյը, հագուստը:

1. [1-3] Ածականը ո՞ր բառի քով կը դրուի: Ի՞նչ կը ցուցնէ Ո՞ր բառեր ածական են: — **2.** Ածականը գոյականէն առաջ կը դրուի թէ ետքը: — **3.** Ի՞նչպէս կը գիտնաս թէ բառ մը ածական է:

2. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

4. Ի՞նչ կը կոչուի այն մարդը՝ որ

1. Ոչխար կ'արածէ. — 2. Նախիր կ'արածէ: — 3. Խոզ կ'արածէ: — 4. Դուար կը պահէ (բուծանել): — 5. Մեղու կը պահէ: — 6. Շերամ կը պահէ:

— 7. Թռչուն կը պահէ : — 8. Աւանդ մը կը պահէ .
 — 9. Կնիք կը պահէ : — Բերդ մը կը պահէ : — Անտառ կը պահէ : — 12. Գաղտնիք կը պահէ : — 13. Խորհուրդ կը պահէ : — 14. Խոտու՛մ կը պահէ : — 15. Օրէնք կը պահէ : — 16 Խակ այն որ խոտումը, երգումը, ուխը, սէրը, օրէնքը կը դրժէ՞ :

5. — Ածականները փոխելով՝ տեղը դրե՛ք լաւ յայտնութիւն մը նշանակող ուրիշ ածական մը :

Ազնիւ ծառայ, բարի մարդ, հաւատարիմ պաշտօնեայ, հասուն պտուղ, նոր հագուստ, փայլուն աչք, թարմ բանջարեղէն, կուշտ փոր, լայն շունչ, անուշ հոտ, արձակ բնակարան, համեղ ուտելիք, հազուադէպ գիրք, սուղ գորգ, քաջ նաւապետ, արիասիրտ զինուոր, երջանիկ մայր, հլու դպրոցական, ամուր պարիսպ, ճարտար լարախաղաց, հուժկու ըմբիշ, փորձառու բժիշկ, հաճելի բուրմունք :

6. Ածականներն անփոփոխ պահելով՝ գոյականները փոխեցե՛ք .

Յամառ էշ, օթեկ հաց, կոշտ վարմունք, ապերախտ գաւակ, թեթեւ բնաւորութիւն, պակաս կըշիւ, խարխուլ շէնք, անքաղաքավար ծառայ, չար ընկեր, զեղծ պաշտօնեայ, համբակ բժիշկ, աղօտ լոյս, նեղ սիրտ, կծու հոտ, ապականած օդ, մաշած կապերտ, դժբաղդ հայր, ձախլիկ թեւ, անփորձ տղայ, անճարակ գործաւոր, անհամ կատակ, նեխած բանջարեղէն, պղտոր ջուր :

7. — Կետեւուն տեղ պէտք եղած բառը դրե՛ք :

1.ը կանգունով կը չափէ կերպասը, մկրատով կը կտրէ զայն ու հագուստ կը ձեւէ :

2.ը դանակով կը կտրէ կաշին և հերիւնով կը կտրէ : — 3.ը ուրազով կը տալէ փայտը,

դուրով կը դիւրէ զայն, գայլիկոնով կը ծակէ եւ մուրձով կը գամէ : — 4.ը փքոցով կը փշէ կըրակը, ունեւիով կը բռնէ հրաշէկ երկաթը և զայն կը ծեծէ սալին վրայ : — 5.ը սայլով բեռ կը կրէ, արօրով կը հերկէ հողը, բրիչով կը փորէ, տրմուխով կը հարթէ, և մանգաղով կը հնձէ ցորենը : — 6.ը թակով կը զարնէ աղեղին, բամպակը կը գզէ, մկրատով կը կտրէ կտաւը :

8. — Նոյն 6 խօսքերուն մէջ բայերը փոխեցե՛ք կատարել յոյնականի Գ. դեմքի, այսպէս

1. Դերձակները կանգունով չափեցին կերպասը, մկրատով կտրեցին զայն ու հագուստ ձեւեցին :

ՍԵՌԱՎԱՆ ՀՈՒՈՎ

9. Ուշադրութիւն րե՛ք հետեւեալ գոյականներու հոլովին :

Ա. խումբ. — Արդարութեան, բարկութեան, զօրութեան, հիւանդութեան :

Բ. խումբ. — Մարդու, ծովու, կովու, ձիու, արեւու, թիւու, մանչու, ճամբու, տղու, գլխու :

Գ. խումբ. — Երդման, սոսկման, թաղման, օժման, ժամանման :

Դ. խումբ. — Օրուան, ժամուան, հիմակուան, վաղուան, իրիկուան, ցորեկուան :

10. Նոյն սեռական հոլովներուն հոլ յայտնեցեալներ դրե՛ք : Օր. Արդարութեան պարտքը, մարդուն խօսքը, խրման իրիկունը. եւ այլն :

11. Նոյն 4 խումբ բառերը սեռական նոյով են : Գտե՛ք անոնց ուղղականը : (Դիտեցե՛ք որ այս բառերը Ի ոլ սեռական եղած չեն) :

3. ԴԱՍ. — ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

4. Ուրիւն մասնիկը. — Ուրիւն մասնիկը կըրնանք կցել Որակական Ածականին ծայրը: Ան ատեն ածականը կը փոխուի՝ վերացեալ անուն կ'ըլլայ:

Օրինակ. Պաղ, — պաղութիւն, եւայլն:

5. Նոյնպէս նիւթական բան մը ցուցընող անունին ծայրը ուրիւն կցելով՝ վերացեալ անուն կը շինուի. Օրինակ. Հայր — հայրութիւն, եւայլն:

12. — Սա որակական ածականներուն ծայրը «ուրիւն» մասնիկը դնելով՝ վերացեալ անուն շինեցեք:

Անուշ, թեթեւ, ծանր, աղտոտ, չքեղ, սիրուն, աղուոր, քաղցր, ծեր, մեծ, վսեմ, սեւ, ճերմակ, կոկիկ, կանաչ, անառակ, ճարտար, չոր, թաց, պարարտ, գոհ, թարմ, տաք, պաղ, դաղջ, դժուար, դժբաղդ, նոր, լայն, նեղ, չար, բարձր, աղքատ, համր, յամր, ծանր, ցած, կարծր:

13. — Նիւթական առարկայ ցուցընող սա անունները վերացեալ անունի փոխեցեք.

Վարժապետ, քահանայ, վարդապետ, աշակերտ, անտես, հայր, մայր, եղբայր, աղայ, ընկեր, իշխան, սարկաւազ, նաւապետ, խոհարար, դերձակ, սեղանաւոր, թղթատար, ճամբորդ, կոշիկակար, լըպուտ, հիւսն, քարոզ, պարտիզպան, մարտիրոս, նահատակ, երաժիշտ:

14. Կեսերուն տեղ դրեք պատշաճ բառերը.

1. Այն բառը որ անձ, կենդանի կամ իր կը ցուցընէ, կը կոչուի: — 2. Այն բառը որ գոյականին որակաւորութիւնը կը ցուցընէ, կը կոչուի: — 3. բառ մ'է որ ընել կամ ըլլալ կը նշանակէ: — 5. Այն սեռական հոլով անունը

որ ուրիշ գոյականի մը քով կը դրուի և կը ցուցընէ թէ անոր նշանակած իրը որո՞ւ յատուկ է, կը կոչուի..... — 6. Յատկացուցիչ ունեցող գոյականը կը կոչուի

15. — Ալբուբենի բոլոր գրերով սկսող մէյմէկ բայ գտեք, հետեւեալ օրինակներուն համեմատ:

Աղաչել, բանիլ, գոցել, դողալ, եռալ, դաւալ, էղնել, ընդունիլ, թոթովել, ժանգոտիլ, խմանալ, լափել, խորովել, ծակել, կտել, հոտոտել, ձաղկել, զրկել, ճշդել, մանել, յայտնել, նայիլ, շահիլ, ունալ, չարջրկել, պատել, ջրել, աահել, սուրալ, վտարել, տապկել, բոտել, ցօղել, փրփրիլ, քոտտիլ, օթեւանիլ, Ֆշալ:

16. — Նոյն բայերը նորէն գրեցեք Ա. Բ. Գ. լծորդութիւններու բաժնելով:

4. Ածական բառին ծայրը ուրիւն մասնիկը կցենք՝ ի՞նչ կ'ըլլայ, ի՞նչ ըսել է վերացեալ անուն [Բ. պրակ, էջ 67, Դատ 3. կանոն 4, 5, 6]: Օրինակ: — 5. Նիւթական կամ թանձրացեալ անուններուն ծայրն ալ կարելի՞ է ուրիւն կցել: Ան ատեն ի՞նչ անուն կ'ըսուի Օրինակ:

4. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

17. Հետեւեալ հասուածք 1. կարդացեք, 2. օրինակեցեք, 3. Որակական ածականներուն տակէն գիծ քաշեցեք, 4. վերջն ալ յոյնակի ըրեք:

ՅԱՆՑԱՒՈՐ ՊՁՏԻԿ ԱՂՋԻԿԸ

Յիմի պզտիկ աղջիկ մ'է. Պարտիզակէն Պոլիս բերուած է որ լաւ բաներ սորվի: Խոշոր, գեղեցիկ, անուշ աչքեր ունի ան, ինչացի աղջիկ է, բայց քիչ մը վախկոտ, քիչ մ'ալ խանկոտ: Իր սիրուն գլխա-

նոցին տակէն դուրս կախուած են խարտեաչ, նուրբ ու դանգուր մազերը: Աշխատասէր ու բարի ալ է, բայց խեղճ աղջիկը խաղալ խնդալ շատ կը սիրէ: Ըսէ՛ք, միթէ այս բանը յանցա՞նք է երբ մարդ հագլու ութը տարու է, և զուարթ ու աշխոյժ բնաւորութիւն ունի:

Ինչպէս է եղեր՝ եղեր է, օր մ'ալ մուցեր է դասը սորվելու: Ահա վարժուհին յանցաւոր ըրաւ խեղճ Ֆիմին:

Հիմա ծունկի վրայ՝ դիտակախ նստեր է, փափուկ ձեռքերը խաչածեւ, աչքերը գետին խոնարհած: Իր թարթիչներուն տակ կը փայլի խոշոր մարգարի պէս կաթիլ մը արցունք որ իր վարդ այտերէն վար պիտի գլորի ...: Մեղք չէ՞ Ֆիմին:

18.— Հետեւեալ անուններուն կցեցեք մեյմէկ յասկացուցիչ. — Օրինակ. եպիսկոպոսին սաղաւարտը, եւայլն:
 սաղաւարտը — քարոզը — աստիճանը
 խրատը — վարժարանը — տեսուչը —
 նախարարը — կինը — մանեակը —
 գաւազանը — օրրանը — պատուէրը —
 լուծիւնը — զուարթութիւնը —
 գործիքները — սէրը:

19. — Նոյն բառերը նորէն գրեցեք՝ յասկացուցիչները անականի փոխելով. Օրինակ. — Բարեկամին սեր. — Հողին բերք. — Հողային բերք. եւայլն:

20. Հարցումներուն պատասխանեցեք՝ ամբողջ խօսքերով:

1. Ի՞նչ կ'ընէ դերձակը՝ մկրատով, կանգունով, կաւիճով, ասեղով:

2. Ի՞նչ կ'ընէ կոշկակարը՝ չափով, դանակով, կա-

ղապարով, մուրնով, հերիւնով, քակիկով, խարսոցով:

21. Սա բառերը գոյական են: Անոնց փոխորակները գոյական (Որակ. անական) դրե՛ք:
 Անտառ, ծով, երկինք, դաշտ, մանուկ, խաղ, աշտարակ, նկուղ, ծաղիկ, պտոյտ, տօն, խօսք, սիրտ, ճիւղ, սովորութիւն, շապիկ, կօշիկ, պարտէզ, վարդ, գրիչ, դանակ, բժիշկ, դատաւոր:

5. ԴԱՍ. — ԲԱՅՆՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ [Ա.]

6. Էական բայէն զատ (Ի. պրակ, 20 դաս, էջ 80) միւս բոլոր բայերը կը կոչուին անական բայ, ինչու որ ստորոգելիին հետ միացած են. Օր. — Կը խօսիմ կը նշանակէ խօսող եմ, խօսեցար կը նշանակէ խօսող եղար, պիտի խօսի՝ խօսող պիտի ըլլայ:

22. Հետեւեալ բայերուն մեջի ստորոգելիներն ու եական բայերը զատեցե՛ք. Օր. զարնել = զարնող ըլլալ:
 Սիրել, գրել, պատժել, պատմել, պատուել, խօսիլ, ամել, բերել, գործել, շարել, ստանալ, գըտնել, պոռալ, առնել, ծախել, դարդարել, նշանակել, մատնել, միաւորել, կտորել, կտտորակել, լլկել, լսել, տեսնել, կանչել, հեծնել:

3. Ամբողջ նախադասութիւններով պատասխանեցե՛ք հետեւեալ հարցումներուն:

1. Որտորդ մը ի՞նչ բաներու պէտք ունի որսի երթալու համար: — Ի՞նչ կ'ընէ հրացանով: — Ո՞ր կենդանիներ կ'որսացուին: — Ի՞նչ կ'ընէ ֆերձէն կամ բարակը: — Ի՞նչ է մախարը: — Ի՞նչ կը պարունակէ փամփուշտը:

2. Ի՞նչ բաներու պէտք ունի ձկնորսը: Ի՞նչ է ուռկանը, կա՞րթը, խա՞ծը:

21. Հետեւեալները որպիսութիւն ցուցնող բառեր են. գտե՛ք անոնց ներհակը:

ձերմակ, ագեղ, աժան, հիւանդ, մեծ, ուրախ, բարի, անխելք, կարճ, նեղ:

25. Նոյն տար բառերուն փոխարէն մէկ մէկ գոյական, այսպէս. — ձերմակ պանիր, սեւ զինի:

6. — Էական բայէն զատ միւս բոլոր բայերը ի՞նչ կը կոչուին: Ինչո՞ւ այսպէս կը կոչուին:

6. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՕՂԱՎԱՐԻԿ

Օղաւարիկը հնարեցին երկու Յրանասացիներ, որոնք թուղթի գործարան կը բանեցնէին Յրանասայի Անտնէ քաղաքին մէջ: Ասոնք կը կոչուէին ժողէֆ և Էթիէն Մոնկոյֆիէ եղբայրներ, որ իրենց գիւտին առաջին փորձը կատարեցին 5 Յունիս 1783ին:

Մարդու մեծութեամբ թուղթէ գնտակ մը շինենք որուն մէջ կատարելապէս պարսպ ըլլայ. մի միայն մէկ կողմը ձեռքի չափ բաց մը (ծակ մը) թողունք: Այդ ծակը դարձրնենք դէպի գետինը ուր նախապէս կը վառենք փայտի կտորներ: Տարակոյս չկայ թէ կրակի մը շուրջը օդը միշտ տաք կ'ըլլայ. արդ. այս տաք օդը վերոյիշեալ գնտակին մէջ ժողվուելով (ծակուած կողմէն)՝ քիչ ետքը գնտակը իր վիճակին թողնենք. պիտի տեսնենք որ օդին մէջ կը բարձրանայ անխելա՝ շնորհիւ տաք օդին որ միշտ պող օդէն թեթեւ է: Ահա այս է օղաւարիկին ըսկզբունքը. այսինքն, օդէն աւելի թեթեւ կազի մը

գործածութիւնը՝ ահագին գնտակի մը մէջ պարփակուած:

Նախկին օղաւարիկները տաք օդով կը գործածուէին, բայց երբ քիմիագիտութիւնը յառաջացաւ, այն ատեն սկսան գործածել իւրոճէն (ջրածին) կոչուած կազը որ օդէն 14 — 15 անգամ աւելի թեթեւ է — աշխարհիս վրայ ծանօթ մարմիններէն ամենէն թեթեւը:

26. Նոյն հասուածն օրինակեցե՛ք՝ ստորագծելով բայերը:

27. Նոյն բայերուն արմատն ու վերջաւորութիւնը գտեցե՛ք:

28. Որոճեցե՛ք նոյն հասուածին մեջ 1. Տեք բայիները, 2. Սեռի խնդիրները, 3. Բնութեան խնդիրները (խրախնայիւրին փոխարէն հարցումը դնելով):

29. Նոյն տեք բայիներն ու խնդիրները գոյակա՞ն են քեզ հետեւունքն:

30. Սահմաններուն համապատասխան անունները գտե՛ք:

1. Հարիւր տարուան տեւողութիւն =: 2. Տասներկու ամսուան տեւողութիւն =: 3. Երեսուն օրուան տեւողութիւն =: 4. Եօթն օրուան տեւողութիւն =: 5. Հրաբուխի բերանը =: 6. Կղզիներու խումբ մը =: 7. Վերէն վար գահավիժող ջուր մը =: 8. Հովուին գաւազանը =: 9. Իշխանին գաւազանը =: 10. Պտղատու ծառեր գտնուած տեղը =: 11. Հայերու աղօթարանը =: 12. Բողոքականներու աղօթարանը =: 13. Կուսակառուներու աղօթարանը =: 14. Հին ժողովուրդներու աղօթարանը =: 15. Հոտատութեան գործարանը =: 16. Տեսողութեան գործարանը =: 17. Ծաշակելիքի գործարանը =:

18. Լսողութեան գործարանը = : 19. Ձեռքին մէջը = : 20. Մեծ գերան մը որուն կապուած են նաւի մը առաջաստները = :

ՍԵՌՍԵՆ ԶՈՒՈՎ

31. Ուսողութիւնը բռն հետեւեալ գոյականներու հոլովին :

Ա. խումբ. — Էրկան, կնկան, աղջկան, տան, շան :

Բ. խումբ. — Հօր, մօր, եղբօր, ծծմօր, հօրեղբօր, կնքահօր, արբահօր, վանահօր :

Գ. խումբ. — Տիրոջ, տիկնոջ, քրոջ, տալոջ, նիւթոջ, կեսրոջ, տագերոջ, աներոջ :

Դ. խումբ. — Աստուծոյ, սիրոյ, պատուոյ, Պոստոյ, կռուոյ, թուոյ, պատժոյ :

32. Նոյն բառերուն հոլով մէյմէկ յատկացեալ դրեք : Օրինակ. Էրկանը հագուստները, կնկանը մագերէ ելին :

7. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ 1, 3, 5 ԴԱՍԵՐՈՒՆ

Ածական. — Գոյականին որպիսութիւնը ցուցնող բառն է ածականը որ գոյականէն կը զանազանութի մարդ, բան բառերով :

Ուրիւն. — Երբ ածականին ծայրը ուրիւն մասնիկը դնենք, վերացեալ անուն կ'ըլլայ :

Նիւթական առարկայ ցուցնող անուններն ալ երբ ուրիւն մասնիկը առնեն, վերացեալ անուն կ'ըլլան :

Ածական բայ. — Էական բայէն զատ, ամէն բայ ստորագելիի մը միացած է : Ատոր համար, ածական բայ կը կոչուի :

8. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ [Բ.]

7. Ածական բայեր. — Ածական բայերը տեսակ տեսակ են : 1. Անոնք որ կը յայտնեն թէ գործողութիւնը տէրբայիէն կ'անցնի ուրիշի վրայ : Օրինակ. կառապանը ձին կը մտնակէ : Այստեղ կը մտնակէ բայը ներգործական է : — 2. Գործողութիւնը ուրիշին վրայ չի ներգործեր՝ չ'ազդէր : Օրինակ. Տղան կը քնանայ : Հոս կը քնանայ բայը չեզոք է : — 3. Այն բայերը որ կը նշանակեն թէ գործողութիւնը ուրիշէ մը (բնութեան խնդիր) կ'անցնի երկակային կամ տէրբայիին վրայ : Օրինակ. Յորենը երկրագործէն ցանուեցաւ : Հոս ցանուեցաւ բայը կրաւորական է :

33. Սա խօսքերուն մէջ բայերը վերի եւեք տեսակներէն ո՞րն են :

Ա. — 1. Մաննիկ գտաւ տետրակը : 2. Աս մարդը պտուղ կը ծախէ : 3. Ընկերները պատուեցին գիրքը : 4. Բոլոր դասերս գրեցի պատրաստեցի : 5. Քահանան մեռելը թաղեց :

Բ. — 1. Ծովը կը փրփրի : 2. Խնձորը ծառէն վար ինկաւ : 3. Սաստիկ հով կը փչէր : 4. Հայրիկը կը քնանայ : 5. Վարժապետը բարկացաւ :

Գ. — 1. Տղաքը վարժապետէն պատժուեցան : 2. Դուն մրցանակէ պիտի զրկուիս : 3. Ծովը խնոզը օձին կը փաթթուի : 4. Աշակերտը պիտի վարձատրուի տեսուչէն : 5. Երախաները ջրով կը մկրտուին և միւսոնով կ'օծուին : 6. Մեռելները քահանայէն թաղուեցան և օրհնուեցան :

34 Հետեւեալ երկու խումբ բառերը գրեցեք, ամէն գոյականի հոլով դնելով իր հակամիօրը .

Ա. խումբ. — Ծնունդ, ցորեկ, մանկութիւն,

գեղեցկութիւն, հարստութիւն, հսկայ, անէծք, յաւելում, բազմապատկութիւն, բարութիւն, հիւսիս, արեւելք, ծով, կղզի, պարանոց:

Բ. խումբ. — Չարութիւն, հարաւ, արեւմուտք, հրուանդան, լիճ, նեղուց, օրհնութիւն, աղքատութիւն, գաճաճ, տգեղութիւն, խաղաղութիւն, ծերութիւն, մահ, գիշեր:

35. Ո՛ւր կը բնակին

Չինացիները, Պարսիկները, Արաբները, Հնդկները, Աւստրալացիները, Ռուսերը, Անգլիացիները, Եթովպացիները, Եգիպտացիները, Նուարիացիները, Սպանիացիները, Գերմանները:

Օրինակ, — Չինացիները կը բնակին Չինաստան:

36. Նոյն խօսքերն եզակի բրէք, այսպէս.

Չինացին կը բնակի Չինաստան:

37. Հարցումներուն պատասխանեցիք՝ բերանացի եւ գրաւոր:

- 1. Ո՞րն է երկրի վրայ է՛ն շատ տարածուած հեղուկը: — 2. Ի՞նչ համ ունի ծովին ջուրը: — 3. Ի՞նչ կ'ըսուի այն ջուրը որ աղի չէ: — 4. Ի՞նչ կը կոչուի այն տեղն ուրկէ կը բխի ջուրը: — 5. Ի՞նչ կ'ըսուին այն տեղերն ուր շատ ջուր կը գտնուի: — 6. Մարդիկ ի՞նչ միջոցներ ընտրած են ջուր ունենալու համար (հոր, ջրամբար, ջրհան, ջրշէղ եւլն): — 7. Ի՞նչ կ'ըսուի այն ջուրը որ կարծրացած է: — 8. Ի՞նչ կ'ըսուի այն ջուրը որ հեղուկ եղած է:

38. Գործ նշանակող բառերէն (բայ) հետեւցրնել գործիք (ա՛ւուս) եւ գործաւորը (անուս): Օրինակ. — Սղոցել — սղոց — հիւսն:

Հարթել, կտրել, կամնել, տափել, յօտել, բրել,

ածիլել, ծակել, աղխել, ծեփել, պատժել, խարտել, քերել, նկարել:

Պ. — Ի՞նչ տեսակ գործողութիւններ կը յայտնեն ածական բայերը: [Երեք տեսակէն ալ օրինակներ տուէր]:

9. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

39. Իբրեւ մէկ բայ խոնարհեցիք:

Պալլալ, ճլուլլալ, ճոճալ, տրտալ, տնտնալ, տրտնջալ:

40. Ի՞նչ ժամանակ, ի՞նչ եղանակ, ի՞նչ քիւ եւ ի՞նչ դեմք են հետեւեալ բայերը:

Կը պլպլան, ճլուլլալ, ճոճացին, կը տուտուան, կը տնտնային, կը տրտնջաս, պխտի տնտնաս, կը ճլուլլայ, կը ճոճան, պատժե՛նք, մօտեցաւ, սուլեցին, կը շարէինք, խնդացէ՛ք:

41. Կետերուն տեղ պատշաճ բառերը դրէք:

- 1. Աստուած օրուան մէջ ստեղծեց աշխարհս եւ օրը հանգիստ ըրաւ: — 2. Աստուած ու դրաւ գեղեցիկ պարտէզի մը մէջ որ կը կոչուի : — 3. Ադամ ու Եւա կերան արգիլուած քն, եւ վաճառուեցան էն: — 4. Անոնք ունեցան երեք որդի՝ , , : — 5. Կայէն սպաննեց իր եղբայրը , եւ անիծուեցաւ: — 6. Աստուած՝ տեսնելով որ մարդիկ գէշութիւն կ'ընեն՝ զանոնք պատժեց ով: Միայն ազատեցաւ ջրհեղեղէն: — 7. Աստուած պատուիրած էր Նոյին մը շինել եւ ջրհեղեղի ատեն անոր մէջ մտնել: — 8. Նոյ երեք որդի ունեցաւ , , : — 9. Մարդիկ ուղեցին շինել մը, բայց լեզուներն խառնակեցաւ:

42. Կետեռուն տեղ որակական անվաններ դրեք :
 Օրինակ . — Դեղին ոսկի , կեղծ ոսկի , ելլի :
 ոսկի , ածուխ , մեղր , մեղան ,
 դաս , արեւ , քացախ , քար ,
 վարդ , վաճառական :

43. Հարցումներուն պատասխանեցե՛ք ամբողջ խօս-
 քերով :

1. Ի՞նչ կ'ըսուի տաշտի ձեւով պզտիկ շէնքը որով
 կը ճամբորդեն ծովու կամ գետի վրայ : — 2. Ի՞նչ
 կ'ըսուի այն մարդը որ կը վարէ նաւակը : — 3. Ի՞նչ
 կ'ըսուի այն գործիքը որով ջուրին վրայէն կը քա-
 լեցընէ նաւակը : — 4. Ի՞նչ կ'ըսուի նաւ մը որ շո-
 գիով կը քալէ : — 5. Ի՞նչ կ'ըսուի այն որ շոգենաւ
 մը կը վարէ : — 6. Ի՞նչ կ'ըսուի այն որ նաւով կը
 ճամբորդէ : 7. — Ի՞նչ կ'ըսուի այն տեղն ուր նաւերը
 կը մօտենան : — 8. Ի՞նչ այն տեղը ուր նաւերը խա-
 րխիս նետելով հանգիստ կը մնան : — 9. Ի՞նչ կ'ըս-
 ուի այն որ նաւերու մէջ կ'աշխատի իբր գործաւոր :
 — 10. Ո՞ր կ'աշխատին հնոցպանը , ղեկավարը , մե-
 քենավարը , նաւապետը , նաւատին , նաւուղիղը ,
 եւայլն : — 11. Ո՞ր տեղ կը նորոգուին նաւերը :

10. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿ

8. Որակական անվան . — Որակ կամ որպիսու-
 թիւն նշանակող անվանները կը կոչուին Որակական
 անվան , ասիկա սորվեցանք նախորդ դասին մէջ :

9. Ուրիշ տեսակ անվաններ . — Ուրիշ շորս տե-
 սակ անվան ալ կայ :

1. Առարկայ մը , կամ անձ մը ցուցընելու համար
 կ'ըսենք . աս մատիտը , առ խնձորը , ան աղջիկը , սա
 վարդը , սա շունը , նա ծառը :

2. Երբ յայտնել ուզենք թէ այս ինչ բանը որո՞ւ
 է , կ'ըսենք . իմ գիրքս , եւ խնձորդ , անոր պուպ-
 րիկը , իր գլուխը , մեր վարդերը , ձեր եղբայրները ,
 անոնց քոյրերը :

3. Բանի մը քանի հատ կամ քանիերորդ ըլլալը ,
 (քիւր կամ կարգը) ցուցընելու համար կ'ըսենք . մեկ
 գիրք , երկու մարդ , երեք պատահան , չորս տղայ ,
 հինգ ծառ , կամ առաջին , երկրորդ , երրորդ կարգ ելն :

4. Նաեւ կ'ըսենք անորո՞ւ կերպով . ամեն ծառ .
 ուրի՞ս գիրք , աղբիւր մը , ասանկ տղայ , ասանկ խօս-
 քեր , անանկ թուղթ , միւս օրը , այսչափ խնձոր ելն :

10. Աս չորս տեսակները կը կոչուին .

1. Ցուցական անվան , 2. Ստացական անվան ,
3. Թուական անվան , 4. Անորո՞ւ անվան :

44. Շեղագիր անվանները ի՞նչ տեսակէ են . Որա-
 կակա՞ն , ցուցակա՞ն , ստացակա՞ն , թուակա՞ն քե
 անորո՞ւ :

Պզտիկ տղան երկայն շապիկ մը հագեր է : — Սա
 պտուղները խակ են : — Մեր հաւը երեք հաւկիթ ա-
 ծեց : — Նա ծառին տակը աղբիւր մը կայ : — Աստ-
 ուած մեծ է : — Շարաթը եօթն օր է : — Անոնց գը-
 րիչը մի՛ առնէք : — Ամեն տղայ իր գիրքէն թող
 կարդայ : — Ամեն մարդու չի հաւնիր :

45. Սա անվանները հինգ խումբի բաժնեցե՛ք՝ Ո-
 րակական , ցուցական , ստացական , թուական եւ ա-
 նորո՞ւ անվանները զատելով իրարմէ :

Ամէն , մաքուր , ձերմակ , ութը , սա , մը , եօթե-
 րորդ , մեր , անոնց , իր , քաջ , հիւանդ , անոր , տա ,
 երեսուն , քու , աղւոր , ան , այսչափ , սիրուն , իմ ,
 չորս , նոյն , ամէն մէկ , հինգերորդ :

46. Հարցումներուն պատասխանեցե՛ք : Օրինակ . —

Այն մարդը որ ջորի կը պահէ կ'ըսուի ջորեպան :

1. Ա. յն մարդը որ աղօրթիք կը բանեցնէ : — 2. Ա. յն մարդը որ դուռը կը սպասէ : — 3. Ա. յն որ պարտէզ կը մշակէ : — 4. Ա. յն որ դինետուն կը բանեցընէ : — 5. Ա. յն որ կառք կը բանեցընէ : — 6. Ա. յն որ եկեղեցին կը պահպանէ : — 7. Ա. յն որ բան մը կը պահպանէ : — 8. Ա. յն որ սենեակը կը պահպանէ : — 9. Ա. յն որ ջուրը կը պահպանէ : — 10. Ա. յն որ էջ կը բանեցընէ : — 11. Ա. յն որ ուղտ կը պահպանէ : — 12. Ա. յն որ ձի կը պահէ : — 13. Ա. յն որ ախոռ կը պահպանէ :

47. Հրահանգ 4) ի ամականներուն ֆոլ մէյմէկ գական դրեհ : Օրինակ . — Ամէն մարդ, մաքուր ձեռքեր :

8. — Որպիսու՞թիւն ցուցընող ամականներն ի՞նչ կ'ըսուին .
9. — Ուրիշ բանի՞ տեսակ ամական կայ : 1. Ի՞նչ կ'ըսուի այն ամականը որ առ արկայ մը ցոյց տալու համար կը գործածուի : 2. Իսկ ա՞ն որ կը յայտնէ թէ այս ինչ բանը որո՞ւ է : 3. Իսկ ա՞ն որ բանի մը թիւը կամ կարգը կը ցուցընէ : 4. Ի՞նչ է անորո՞ւ ամականը : 10. — Ըսէք հինգ տեսակ ամականներուն անունը :

11. ԳՍՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

48. Հարցումներուն պատասխանեցե՛ք մէյմէկ բայով .
Ի՞նչ կ'ընէ հիւսնը՝ կանգունով, սղոցով, ուրազով, գայլիկոնով (պուրկու), ձեւոցով (պըշկը), դուրով, արծանով, յեսանով, քշոցով (ֆլեսերէ), կապարալարով, խարարուզով :

49. Նոյն բային ֆոլ դրեհ տեղափոխելու եւ նորէն գրեցե՛ք . Օրինակ . — Հիւսնը կանգունով կը չափէ :

50. Նորէն գրեցե՛ք՝ աւելցնելով սեռի խնդիր մը :

51. Սա անուններուն ծայրը Ս. Գ. Ը. կամ Ն.

դրե՛ք : Օրինակ . — Աչքը, աչքին, աչքեն, աչքովը :

1. Գիրք, գիրքի, գիրքէ, գիրքով : — 2. Լեզու, լեզուի, լեզուէ, լեզուով : — 3. Կրակ, կրակի, կրակէ, կրակով : — 4. Թաշկինակ, թաշկինակի, թաշկինակէ, թաշկինակով :

52. Նոյն բառերուն յո՞նակներն այ գրեցե՛ք յօդով եւ առանց յօդի :

53. Նոյն չորս խումբ բառերը մէյմէկ խօսքի մեջ գործածեցե՛ք, իբր տեղափոխ, իբր խնդիր, իբր յակասուցի կամ իբր ստորոգելի՝ ըստ յարմարութեան :

54. Կետերուն տեղ դրե՛ք պատշաճ բառերը :

1. Աբրահամ երկու կին ունէր, և : —
2. Աստուած ուզեց փորձել և անոր հրամայեց որջակէզ ընել : — 3. Երբ լեռնէն վեր կ'ելլէին Իսահակ ըսաւ Աբրահամին . «Ահա փայտ և ահա կըրակ, բայց ո՞ւր է» : — 4. Երբ լեռան գլուխն հասան, Աբրահամ կապեց Իսահակն ուին վրայ դրաւ, ևը վերցուց որ զարնէ : — 5. Ան ատեն երեւցաւ Աստուծոյը և ըսաւ . «Աբրահամ, մի՛ սպաններ» : — 6. Եւ Աբրահամ մտի մացառին մէջ տեսաւ կախուած մը զոր առաւ ըրաւ իր որդիին տեղ .

55. Սա բայերուն համապատասխանող գործիք եւ գործաւոր նշանակող բառերը գտե՛ք :

Օրինակ . — Տաշել, ուրազ, ասողագործ :

Տաշել, գամել, կոփել, խցել, նկարել, կտրել, պարզել, կղպել, հնչեցընել, պեղել, վարել, սանձել, իշխել :

12. ԳԱՍ. — « Կը » ՄԱՍՆԻԿԸ

11. Բային ցախաղաս մասնիկը. — Սահմանա- կան եղանակի ներկայ և անկատար ժամանակներուն սկիզբը կը մասնիկը դնելու է: Օրինակ. — կը գրեմ, կը փայլիս, կը պուռայ, կը քալէինք, կը պտտէիք, կը լողային:

12. — Կը մասնիկը կու ձեւով կը գործածուի գալ, լալ, ցալ միավանկ բառերէն առաջ: — Օրինակ. — կու գամ, կու լաս, կու տայ, կու գայինք, կու լայիք, կու տային.

13. — Իսկ ձայնաւորով սկսող բայերուն կը մասնիկը ր գիրը կը կորսնցնէ և (') ապաթարց մը կ'առնէ: — Օրինակ. կ'երգեմ, կ'ապշիս, կ'աղայ, կ'երագէի, կ'անցնէիր, կ'որսար:

14. — Քանի մը բայեր ալ երբեք մասնիկ չեն առներ: Ասոնք են եմ, կամ, ունիմ, կրնամ, գիտեմ: Իսկ Ապառնի ժամանակէն առաջ պիտի կը դրուի:

56. Սա բայերուն սկիզբը դրեք պատշաճ մասնիկ- ցերը՝ կը, կու կամ կ':

1. Կը դրէք. — Ես ... ժողվեմ: Մենք ... ջրենք: Անոնք ... խնդրեն: Դուն ... սիրէիր: Ես ... լուայի: Դուք ... կարգայիք: Արեւը ... ծագէր: Դուն շատ ... պտտիս:

2. Կու դրէք. — Մենք ձեզի ... գանք: Գա՛նուկ, ինչո՞ւ ... լաս: Քեզի խրատ ... տայ: Երէկ ուսկի՞ց ... դայիր, Ինծի գրիչ մը ... տա՞ս: Ծեծ կերա՞ւ, ա- նոր համար ... լայ:

3. Կ' դրէք. — Հայրդ ... օրհնէ զիս: Շատ ... ա- դաչեմ: Աս տղան ... ամչնայ: Հայ ... ուտէ՞ք: Ի՞նչ

... ուղեն: Մենք գիւղ ... երթանք: Աղուոր ... եր- գէր: Թու՞թ ... ուտե՞ս: Ի՞նչ ... ընեն: Ինծի բա՞ն մը ... ըսէիր: Փիղերը շատ ... ապրին:

57. Հարցումներուն ամբողջ ցախաղասութիւններով պատասխանեցէք:

- 1. Ի՞նչ կ'ըսուի այն տեղն ուրկէ մարդիկ կ'եր- թեւեկեն: — 2. Ի՞նչպէս կը կոչուի ուղի մը որուն երկու քովը ծաւեր տնկուած են: — 3. Ի՞նչ կ'ըս- ուի այն տեղն ուր չորս ճամբայ իրար կը կտրեն: — 4. Ի՞նչ կ'ըսուի այն տեղն ուր շոգեկառքը կը կե- նայ: — 5. Այն ճամբան ուրկէ կ'անցնի շոգեկառ- քը: — 6. Ի՞նչ է արահետ, պողոտայ, ճամբայ, ուղի, փողոց, անցք, ջրանցք, կիրճ, կապան:

58. Վերացեսլ անունները ամականի փոխելով՝ գը- րեցէք այսպէս. Ապասուհիին փաղափաղութիւնը — փաղափաղութիւնը:

Ընկերին քաղաքավարութիւնը: Եղբոր մեծու- թիւնը: Դպրոցականին հլութիւնը: Գինիին յստա- կութիւնը: Զրին պղտորութիւնը: Եգերքին լայնու- թիւնը, Մարդուն խոհականութիւնը: Քարին կարծ- րութիւնը: Զինուորին արիութիւնը: Բանակին վար- թութիւնը: Հագուստին մաքրութիւնը: Զրին տա- քութիւնը, պաղութիւնը, գաղջութիւնը: Ծառին հաստութիւնը: Մարմնին ձկունութիւնը: Աշտարա- կին բարձրութիւնը: Փոսին լայնութիւնը: Կօշիկին աղտոտութիւնը: Ծովին խորութիւնը, անեղբու- թիւնը, ալեկոծութիւնը, Հովին սաստկութիւնը:

11. — Ո՞ւր կը դրուի բայերուն կը մասնիկը: 12. — Ե՞րբ կու կը դրուի: 13. — Ե՞րբ կ' կը դրուի: 14. — Ո՞ր բայեր կը մասնիկը չեն առներ: — Ապառնիէն առաջ ի՞նչ մասնիկ կը դրուի:

13. ԴԱԾ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

59. Ի՞նչպէս կը վերջաւորին.

1. — Ա. լծորդութեան բայերուն սահմանկատար յոքնակի Գ. դէմքը: — Ա. լծորդութեան կատարեալ եզակի Բ. դէմքը: — 2. Բ. լծորդութեան սահմ. յոքնակի Ա. դէմքը և կատարեալ եզակի Բ. դէմքը: — 3. Գ. լծորդութեան անկատար եզակի Գ. և կատարեալ յոքնակի Բ. Դէմքերը:

Ի՞նչ ըսել է լծորդել: — Ի՞նչ է բայի արմատը:

Ի՞նչ ժամանակներ ունի սահմանական եղանակը: — Անցեալը քանի՞ կերպ է: — Ապառնին ո՞ր ժամանակէն կը շինուի և ի՞նչ փոփոխութեամբ:

60. Հետեւեալը օրինակեցեք եւ բառերը սորվեցեք:

(Նիւրբ)	(Շինողը)	(Առարկան)
Քար	Քարակոփ, որմնադիր	Պատ, արձան, արձանագործ
Ապակի	Ապակեգործ,	Շիշ, գաւաթ, կաղամար
Կաւ	Բրուտ, աղիւսագործ	Աղիւս, կղմինտր, կարաս, փարջ
Փայտ	Ատաղճագործ, հիւսն, տակառագործ	Սեղան, առաստաղ, աթոռ, տակառ
Կաշի	Կաշեգործ, կօշկակար, կարուակ	Կօշիկ, ձիու փոկ, թամբ, եւայլն
Ասուի	Դերձակ	Տափատ, շրջագգեստ
Երկաթ	Դարբին, երկաթագործ	Գամ, շղթայ, բանալի, կղպար
Արծաթ	Ոսկերիչ	Դգալ, ժամացոյցի տուփ, եւայլն

[*] Գուռ = Աղբիւրի աւազան. Տաճկ. ետլազ:

(Նիւրբ)	(Շինողը)	(Առարկան)
Ոսկի	Ոսկերիչ, սեղանաւոր	Ժամացոյցի շղթայ, դրամ
Պղինձ	Պղնձագործ	Սան, կաթսայ, շքանիճ, կոնք
Արույր	Ժամագործ, կանթեղագործ	Ժամացոյց, կանթեղ, լամպա

61. Նոյն բառերը գործածելով սապէս խօսքեր շինեցեք:

Քարակոփը քար կը գործածէ գուռ շինելու համար: Որմնադիրը քար » պատ » » Արձանագործը քար կը գործածէ արձաններ, սիւներ շինելու համար:

Ապակեգործը ապակիէ կը շինէ շիշ, գաւաթ, կաղամար եւայլն:

62. Ածականներուն սակ գիծ փաշեցեք՝ ետքը երկու սիւնակի մեջ գրեցեք լաւ յատկութիւն ցուցնողները գաւ, քերութիւն ցուցնողները գաւ:

1. Ուշիմ, խնամտ, ժիր, անհանդարտ, ծոյլ, որշաղիր, շատախօս, անհոգ, կրթեալ, տղէտ, հրուաճակիտ մը: — 2. Գործունեայ, վարժ, ճարպիկ, ծոյլ, խղճամիտ, պարկեշտ, հմուտ, դուարթ, դանդաղ, մտացի գործաւոր մը: — 3. Ագահ, ժլատ, խնայող, ճապուկ, անգութ, վատ, շատախօս, թեթեւամիտ, վախկոտ մարդ մը:

63. Գտեք սա բառերուն արմատը:

1. Տնտես, տնտեսել, տնտեսութիւն, տնարար, տնաշէն, տնաւեր, տանտիկին ևլն: — 2. Վառել, վառարան, վառելիք, վառելափայտ: — 3. Աշխատ

ըել, ապաշխարել, ապաշխարութիւն, ապաշխարանք:
— 4. Աշխարհական, աշխարհագիր, աշխարհաբար,
աշխարհիկ, ևլն:

(Մէն մի խումբի արմատը միակ բառ մ'է, հե-
տեւաբար աշակերտը միայն 4 արմատ բառ պիտի
գտնէ:)

64. Ածականները վերացեալ անունի փոխեցեմք, գոյւ-
կաններն ալ յոճակի ըրեմք. այսպէս. Քայլերուն քե-
րեւութիւնը:

Թեթեւ քայլ: Երկդիմի խօսք: Հասուն պտուղ:
Կանոնաւոր ընթացք: Պարկեշտ ծառայ: Ուղղամիտ
խանութպան: Թանձր կերպաս: Սուր ճիչ: Սակաւա-
կեր ուղտ: Շատախօս դրացի: Առանձին սենեակ:
Զուարթ ընկեր: Խոհեմ վարք: Պայծառ լուսին: Պարզ
գիշեր: Թափանցիկ օդ: Ահեղ փոթորիկ: Լալկան
աղջիկ:

14. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ 8, 10, 12 ԴԱՍԵՐՈՒՆ

Յայերուն տեսակները. — Ածական բայերը կը
կազմուին էական բայէն, որուն կը միանայ ստորո-
գելի մը: Ածական բայերը կը ցուցնեն գործողութիւն
մը որ տէրբայիէն սեռի խնդրին կը փոխանցուի,
կա՛մ գործողութիւնը տէր բային վրայ կը մնայ եւ
կա՛մ տէր բային ուրիշէ մը կը կրէ գործողութիւնը:
Ատոր համեմատ ալ ածական բայերը այլեւայլ տեսակ
կ'ըլլան:

Ածականներուն տեսակները. — Ածականներն ալ ի-
րենց իմաստին համեմատ, հինգ տեսակ են: — Որա-
կական, Ցուցական, Ստացական, Թուական, Անորոշ:

ԿԸ մասնիկ. — Սահմանական եղանակի ներկան
ու անկատարը բուն բայէն առաջ կը մասնիկ կ'առ-
նեն: Երբ բայը միավանկ է, կու կ'առնէ: Իսկ երբ
ձայնաւորով սկսի բայը, կ' կ'առնէ: Քանի մը բայեր
ալ բնաւ չեն առներ այս մասնիկը:

15. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

65. ԾԱՌ գոյականը վեց հոլովով

1. Ծառը կը ծաղկի — (հոս ծառը ուղղական
հոլով տէր բայի է): = 2. Ծառին պտուղը կը քա-
ղեմ — (ծառին յատկացուցիչ է, պտուղը յատկաց-
եալ է): = 3. Ծառին կը փաթթուինք — (ծառին
տրական հոլով բնութեան խնդիր է): = 4. Ծառը
կը կտրենք — (ծառը հայցական հոլով սեռի խնդիր
է): = 5. Ծառէն ինկայ — (ծառէն բացառական
հոլով բնութեան խնդիր է): = 6. Ծառով զարդա-
րեցի — (ծառով գործիական հոլով բնութ. խնդիր է):

66. Ծառ գոյականը յոճակի ընելով նորէն գրեցեմ
նոյն վեց նախադասութիւնները:

67. Առաջին նախադասութեան մէջ ո՞րն է տէրա-
յին. միւսներուն տէրայինները գտեմ եւ գրեցեմ:

68. Սա հարցումներուն պատասխանեցեմ:

1. Ի՞նչ պիտի ընենք երբ մեծնանք: — 2. Ի՞նչ
պիտի ընէք երբ ձեր ծնողքը նեղութեան մէջ ըլլան:
— 3. Ի՞նչ պիտի ընեն երբ զիրենք հալածենք: —
4. Ի՞նչ պիտի ընէ երբ գործ չունենայ: — Ի՞նչ պի-
տի ընես երբ յոգնիս: — 6. Ի՞նչ պիտի ընեմ երբ
դպրոցէն ելլեմ:

69. Սա յատկացուցիչներուն եով երկու յատկացեալ
գրեմ: Օրինակ. — Աղբասին խրհիթն ու արքը:

Աղքատին, հարուստին, թագաւորին, լեռին, կա-

քաւին, գեղացիին, գեղին, պարտէզին, երկրին, ճարտարապետին, ածուին, որմնադիրին, հիւանին, ատաղձագործին, քարակոփին, դարբինին, հացա- գործին, որսորդին, կարուակին, նաւին, ջուկհակին:

70. Կեսերուն տեղ անական ստորագելիներ դրեք եւ ըսեք թէ լեռը ի՞նչպէս կ'ըլլայ, խրճիթը ի՞նչպէս կ'ըլլայ, եւայլն: (Տէ՛ս Ա., պրակ, էջ 95. հրահանգ 39):

Լեռը կ'ըլլայ: Խրճիթը կ'ըլլայ: Փողո- ցը կ'ըլլայ: Կիրճը կ'ըլլայ: Թիկնոցը կ'ըլլայ: Շուրջառը կ'ըլլայ: Մազը կ'ըլ- լայ: Կոտեճը կ'ըլլայ: Լեզակը կ'ըլլայ: Զիւնը կ'ըլլայ: Արիւնը կ'ըլլայ: Ածուխը կ'ըլլայ: Ծերերբուն մազը կ'ըլլայ: Կղմին- արին գոյնը կ'ըլլայ:

71. Գրով ու բերանացի պատասխանեցէք: Ի՞նչ կը վաճառէ գինի, պտուղ, ծաղիկ, կօշիկ, ճուղ, միրգ, փայտ, ածուխ, միս, սպաղի, ջուր, գիրք թուղթ, գորգ, մորթ, կաթ, դեղ, մածուն, կերպաս:— Օրինակ. Գինեկանառը գինի կը վաճառէ:

72. Ի՞նչ կ'ըսուի հետեւեալներուն պզտիկը (իկ մաս- նիկով):— Օրինակ. Պղպտիկ մուկ մը կը կօչուի մկնիկ: Զուկ, թռչուն, անասուն, ճանճ, մանուկ, փայտ, հաց, սենեակ, խուց թուշ թաթ, պագ, ոտտ, թուղթ կուրծ, փոք, քիթ, բերան, ճանկ, խուսկ, դուռ, պորտ, փոս, վէպ:

16. ԳԱՍ. — ՀՈՒՈՎ, [Շար]

15. Անուններ կան որ հոյովման ընդհանուր կա- նոնին պէս չեն հոյովուիր. եզակի սեռականի և ու- բիշ հոյովներու մէջ տարբեր ձեւ ալ կրնան ունենալ:

Ա. Կարգ մը միախանկ բառեր եզակիի մէջ ու կ'առնեն: Օրինակ. Մարդ, մարդու: Ծով, ծովու:

Բ. Ուղղականի մէջ թիւն վերջաւորող անուններ սեռականի մէջ կ'ըլլան թեան, բացառական՝ թեմէ, գործիական՝ թեամբ:— Օրինակ. Հեզուրիւն. մեծու- թիւն. —(սեռ.) հեզութեան, մեծութեան. —(բաց.) հեզու- թեմէ, մեծութեմէ. —(գործ.) հեզութեամբ, մեծութեամբ:

Գ. Ըւմ վերջաւորող բառեր սեռականի մէջ ընդ- հանուր կանոնին կը հետեւին, բայց ման ձեւով ալ կը գործածուին: Օր. երգում, երգումի կամ երգման: Կը գործածուին: Օր. երգում, երգումի կամ երգման:

Դ. Ժամանակ նշանակող բառեր սեռականի մէջ ուսան կը վերջաւորին: Օրինակ. — Տարի, տարուան: Ամիս, ամսուան:

16. Այս բացառութիւնները միայն եզակիի համար են, յօքնակիները ընդհանուր ձեւին պէս կ'ըլլան:

17. Սեռականի մէջ ընդհանուր ձեւէն տար- բեր եզող ուրիշ անուններ ալ կան: Այդ տարբե- րութիւնները վարժութեամբ կարելի է սորվիլ:

73. Սա անունները սեռական հոլով ըրեք:

Մանկութիւն, գումարում, նաւ, ամիս, դարուն, հայր, տէր, Աստուած, սէր, եգիպտացի, Սինա, Թուրքիա, հաշիւ, տղայ, մարդ, գլուխ, ճամբայ:

Պատմութիւն, մահ, շարժում, օր, աշուն, ձուկ, թուռ, կնքահայր, տանտիկին, քաղաքացի, պոլ- սեցի, կլիմա, Ծրանաս, Պիրմանիա, ատեն, առաջ:

74. Նոյն բառերուն յոնկալի սեռականը գրեցէք:

75. Հետեւեալ հարցումներուն պատասխանելով «պո- յոյ» բառը գործածեցէք ամէն հոլովով:

1. Ի՞նչը շէնք է: — 2. Ուսկի՞ց կուգաս: — 3. Ի՞նչով մարդ կ'ըլլանք: — 4. Ինչի՞նչ դուռը մեծ է:

— 5. Ինչի՞ կը նուիրես քու ժամերդ : — 6. Ի՞նչը կը սիրէ ամէն մարդ :

(Պատասխաններուն մէջը «դպրոց» բառը ի՞նչ հոլով է, որոշեցիք) :

76. Գտէ՛ք 5 անուն՝ քաղաւորի, 5 անուն ժողովուրդի, 5 անուն կրօնքի :

77. Յետոյ քսէ՛ք թէ նոյն քաղաւորները ո՞ր երկրի եւ ո՞ր ժողովուրդի պէտքերն են, թէ նոյն ժողովուրդները ո՞ր երկիրը կը բնակին, թէ նոյն կրօնքները ո՞ր ժողովուրդի կրօնքն են :

15. — Ամէն գոյական մէկ ծելո՞վ կը հորովուի : Քանի՞ տե. սակ բացառութիւններ կան : 16. — Աս բացառութիւնները յորնակիի մէջ ալ կան : 17. — Աս չորս տեսակէն՝ զատ բացառիկ ծելեր ալ կան :

17. ԳԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

78. Հարցումներուն պատասխանեցիք :

Ա. Ի՞նչպէս կը գտնէք խօսքի մը մէջ տրամաբան.

1. Երբ անձ կը ցուցնէ. — 2. Երբ առարկայ կը ցուցնէ : (Ամէն մէկէն երեքական օրինակ տուէ՛ք և և հարցումներն ընելով՝ գտէ՛ք տէրբայիները) :

Բ. Ո՞ր բառերուն քով կը դրուին ածականները :

Գ. Թիւը քանի՞ է 1. Գոյականներուն մէջ, 2. Դերանուններուն մէջ, 3. Բայերուն մէջ :

Դ. Ի՞նչ ըսել է խոնարհել : — Ե. Ի՞նչ ըսել է հոլովել : — Զ. Հորովը քանի՞ է : — Է. Ո՞ր բառերը կը հորովուին՝ բայերը թէ՛ ածականները :

79. Ածականներուն սակ գիծ փաշեցիք : Նսքը զատ զատ գրեցիք՝ երկու սիւնակի մէջ՝ լաւ հանգամանիկ նրճանակողները եւ քերութիւն նշանակողները :

1. Շատակեր, ստախօս, կեղծաւոր, սիրուն, հաճելի, քաղաքավար, դուարթ, բթամիտ, աղուոր սղայ մը : — 2. Խոհեմ, կանխատես, խնայող, շրճայլ, կանոնաւոր, շատակեր, ծոյլ, գործունեայ քանակիկն մը : — Լուսաւոր, լայն, օղակէտ, խոնաւ, դարձահոտ, մութ, նեղ, պաղ, կանոնաւոր, մաքուր սենեակ մը :

80. Հարցումներուն պատասխանեցիք : — Օրինակ՝ Այն մարդը որ նամբայ կը փախ, կը կոչուի նամբորդ :

1. Ա. յն որ կը նաւէ : — 2. Ա. յն որ կը յաճախէ : — 3. Ա. յն արհեստաւորը որ կենդանիներուն մորթը կը մաքրէ՝ կաշի, սեկ եւայլն շինելու համար : — 4. Ա. յն որ կը միջնորդէ : — Ա. յն մարդը որ անդ (արտ) կը վարէ : — 6. Ա. յն որ կ'առաջնորդէ : — 7. Ա. յն որ կը հետեւի : — 8. Ա. յն որ կը գնէ : — 9. Ա. յն որ սայլ կը վարէ : — 10. Ա. յն որ առաջ կ'անցնի, — 11. Ա. յն որ կը յաջորդէ : — 12. Ա. յն գործը որ ձախ (անյաջող) կ'ըլլայ :

81. Իզական շինող մասնիկները ջնջելով՝ անունները արականի փոխեցիք :

Ա. Տնտեսուհի, երէցուհի, սանուհի, իշխանուհի, դերասանուհի, վարդուհի, Պերճուհի, Զոճուհի :

Բ. Սահականոյշ, Քրմանոյշ, վարդանոյշ, Սիրանոյշ, Խոսրովանոյշ, Գեղանոյշ :

Գ. Շահանդուխտ, Զարմանդուխտ, Խոսրովդուխտ, Սանդուխտ :

82. Կարգացիք եւ օրինակեցիք սա բառերը :

(Գործ)	(Գործիք)	(Գործաւոր)
Նիգել	Նիգ	Դոնապան :
Կարել	Ասեղ	Դերձակուհի :
Յղիել	Քերիչ	Ատաղձագործ :

(Գործ)	(Գործիք)	(Գործաւոր)
Կտրել	Կային, Տապար	Փայտահատ :
»	Մկրատ, Կտրոց	Հիւան, դերձակ, Էլն :
Բռնել	Ունելի, Լաւիտ	Դարբին
Հանել (գամ)	Ա.քծան	Հիւան :
Դարձընել	Գրոց, Ճախրակ	Մանող :
»	Դուրգ, Անիւ	Բրուտ :
Մանել	Ձահրակ	Մանող :
Հիւսել(գուլպայ)	Իլ, բոք	Տանտիկին :
Ոլորել (դերձան, բուրդ)	Ասեղ	Գեղջկուհի :
Յօշել	Սակուր	Մտավաճառ :
Ծեծել	Սանդ, Թակ	Լուացարար, դեղագործ :
Ձարնել	Թակ,	Ներկարար :
»	Հրացան	Որսորդ :
Մխել	Նիզակ, Տէգ, Մկուռ	(Ձինուոր :
Ուռզել	Ցնցուղ	Պարտիզպան :
Հնձել	Մանգաղ	Արտհունձ :
Ճնշել, Տպել	Մամուլ	Տպագրիչ :
Չափել	Կարկին	Գծագրիչ :
Թրել	Տաշտ	Հացեփ :

18. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ (Գ.]

18. Ածական բայեր. — Ինչպէս տեսանք Տ դասին մէջ, ածական բայերը այլեւայլ տեսակ են :

19. Ներգործական բայ են անոնք որ կը նշանակեն թէ տէրբայիին կատարած գործողութիւնը ուրիշի մը (սեռի խնդիր) վրայ կը ներգործեն :

Օրինակ. — Օննիկ իր գիրքը պատնեց :

20. Սեռի խնդիր կ'առնեն մինակ ներգործական բայերը :

21. Չեզոք են այն բայեր որոնց գործողութիւնը ուրիշին չ'անցնիր, այլ տէրբայիին վրայ կը մնայ : Օրինակ. ես կը պառկիմ, մենք կը նստիմք :

22. Կրաւորական բայ են ան բայերը որոնց ենթական ուրիշի մը կատարած գործողութիւնը կը կրէ իր վրայ : Օրինակ. Մանածը իլին փաքրուեցաւ :

23. Կրաւորական բայերը կը շինուին ներգործական բայերէն :

24. Անցողական բայ կ'ըսուին այն բայերը որոնց տէրբային ինք չի կատարեր գործողութիւնը, այլ ուրիշի մը կատարել կուտայ :

Օրինակ. բեռն կուսամ, կը կերցընեմ :

25. Միադիմ են այն բայերը որ միայն Գ. գէմքով կը գործածուին :

Օրինակ, Կը ձիւնեմ, կ'անձեռեմ, մեղի եմ, ցաւալի եմ :

83. Աս խօսեցուցի մեզ բայերը ի՞նչ տեսակ են :

1. Աս գիրքը հինգ հազար հատ տպուեցաւ եւ չուտ մը ծախուեցաւ : —
2. Մաննիկը հանդարտ կը քնանայ օրրանին մէջ : —
3. Արթննալուն պէս թեւերը քակեցէք որ չ'նեղուի, չ'իւայ, մե՛ղք է : —
4. Ամէն իրիկուն մինչեւ ժամը չորս կը նստիմ, դասերս կը դրեմ, ետքը կը քնանամ : —
5. Աս չոր հացը կ'ուտուի՞, քիչ մը թրջէ որ կակուղնայ : —
6. Պարտիզպանը ծառերը յօտեց, ծաղիկները ջրեց, հիմա այլ ածուններուն խոտը կը քաղէ : —
7. Հասուն պտուղները ախորժակով կ'ուտուին : —
8. Խելօք կեցիր, եթէ ոչ ա՛լ չեմ սիրեր քեզ :

84. Գտեմք թէ ո՞ր արհեստաւոր կը շինէ՛

Մկրատ, ժամացոյց, բանալի, կօշիկ, զէնք, վերմակ, փարչ, հաց, օղ, մանեակ, ապարանջան, գլխաբան, տապակ, արձան, պատկեր, կաշի, տուն, նաւ, հովանոց, կաթսայ, մոմ, մատենադարան, գիրք, հագուստ, գորգ, լրագիր, խարտոց, ցնցուղ:

85. Հետեւեալ հասուածին մեջ գտե՛ք բայերը *sk-* բայիները եւ խնդիրները:

Ս Կ Ի Ի Ռ Ը

Դուք կը ճանչնա՞ք պզտիկ սիրուն կենդանին որ սկիւռ կը կոչուի: Անիկա կէս-վայրենի կեանք մը կը վարէ, եւ խելացութիւն ու հեղութիւն կը յայտնէ իր վարքով, այնպէս որ մարդիկ պէտք է կարեկցին սկիւռին եւ անոր խնայեն: Միս չ'ուտեր սկիւռը, ուրիշին փլաս ալ չի տար: Սովորաբար պտուղ կը սիրէ, մանաւանդ փեճեկաւոր պտուղներ կ'ուտէ. ընկոյզ, կաղին, նուշ, իր մաքրութեան, աշխոյժին, արթնութեան եւ հանճարեղութեան քիչ կենդանիներ կը հաւասարին:

86. Հարցումներուն պատասխանեցի՛ք գրաւոր եւ բերանացի

1. Ձեր տան մէջ քանի՞ հոգի կայ: 2. Ձեր տունը ո՞ր թաղի մէջ է եւ ո՞ր փողոցը: 3. Ո՞ր եկեղեցին կ'երթաք: 4. Ի՞նչ է ձեր դպրոցին անունը: 5. Ձեր քաղաքին մէջ քանի՞ տուն կայ: 6. Ձեր քաղաքը ո՞ր գաւառի մէջ է եւ ո՞ր նահանգի: 7. Որո՞նք են ձեր քաղաքի թաղերուն անունները:

87. Սա անունները ուղղական հոլով են. գրեցի՛ք անոնց սեռականն ու սրականը: (*)

[*] Սեռական ու տրական մի եւ նոյն ձեւով են:

Ծառայութիւն, շահ, շարժում, ժամ, երդում, կնքահայր, սանամայր, տէր, տիկին, քոյր, Աստուած, սէր, պատանի, մատանի, տարի, պատիւ, արծիւ, կռիւ, թիւ, հաշիւ, տղայ, մարդ, գլուխ, ճամբայ:

[Դիտեցէ՛ք որ այս բառերուն սեռականը հոլովման ընդհանուր կանոնին պէս ի ով չ'ըլլար:]

88. Նոյն բառերը իբրեւ յասկացուցիչ՝ սեռական հոլով պանեցի՛ք, եւ անոնց հով յասկացեալներ դրէ՛ք: — Օրինակ. Ծառայութեան պարտք, Շահուն կէսը, Շարժման պատուար եւն.:

18. — Քանի՞ տեսակ են ածական բայերը: 19. Ո՞ր բայեր ներգործական կ'ըսուին: 20. Ո՞ր բայեր սեռի խնդիր կ'առնեն: 21. Որո՞նք են չեզոք: 22. Որո՞նք կրաւորական են: 23. Կրաւորականներն ո՞ր բայերէն կը շինուին: 24. Ո՞ր բայերը անցորդական են: 25. Իսկ միադէ՞մ:

19. ԳԱՍ.— ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

89. Հարցումներուն պատասխանեցի՛ք բերանացի եւ գրաւոր:

1. Ո՞րն է այն ժամանակը որ կը ցուցնէ թէ գործը կը կատարուի խօսուած պահուն: 2. Իսկ արդէն կատարուած գործ մը ցուցնող ժամանակի՞ն ինչ կ'ըսուի: 3. Վերջը կատարուելիք գործը ցուցնող ժամանակը որն է: 4. Որո՞նք են բային երեք ժամանակները:

90. Սա չորս խումբերուն մեջ ի՞նչ հոլով են շեղագիր բառերը եւ ի՞նչ պատճօն ունին. *sk-* բայի՞, սեռի խնդի՞ր քե բնութեան խնդի՞ր են:

Ա. Շուեր կը հաչէ: — Նղբայրս Աւեսարան կը

կարգայ : — Պահպանը կը հսկէ : — Վարժապետը կը խրատէ իր սաները :

Բ. Երկինքը կը տեսնեմ աստի : — Ես հայրիկս շատ կը սիրեմ : — Ես պահկեր գծեցի :

Գ. Վարժապետիս խրատը մտիկ կ'ընեմ : — Աւելին շուրջը մեզ կը լուսաւորեն : — Վերաբերուիս կոնակը կը կոճկեմ :

Դ. Գայլը շուրջը կը նմանի : — Ատ կօշիկը ոսկի չի յարմարիր : — Ծառեն պտուղ կը քաղենք : — Խաչիկը շուրջը տեսայ : — Փայտով կրա՛լ կը վառենք : — Իրիչով, բուլբուլ ու մեխանով գիր կը գրենք : — Բարեկամիս նուէրը զրկեցի :

Յ. Երկինքը յոյնացի լեռնալի կը օրինակին պէս . — Օրինակ . Ուսուցիչը բարեւար մ'է : Ուսուցիչները բարեւարներ են :

Զ. Իրքը մարդու բարեկամն է : — Ծաղիկը պարտէզին զարդն է : — Շունը տան պահպանն է : — Վանքը ուխտատեղի է : — Վագրը անգուլթ կենդանի է : — Զուլթակը երաժշտական գործիք է : — Վարդը անուշահոտ ծաղիկ է : — Եկեղեցին սուրբ տեղ է : — Բոյնը թռչունին բնակարանն է : — Շերամը թրթուր է :

92. Սա անակամներուն ներհակը գտեմ :

Պաղ, ցած . ծանծաղուտ, լայն, աղահ, զուարթ, ժիր, հպարտ, կոշտ, բարի, ուղիղ, տկար, մեծ, ծառայ, աղտոտ, գէր, ծոյլ, գուլ, պղտոր, երկայն, ճերմակ, նոր, անուշ, անլի, քիչ, սուտ, ծեր :

93. Նոյն անակամները այբուբենի կարգով նուրբ գրեցեմ՝ ներհակներն ալ միասին : — Օրինակ . Աժանսուղ :

94. Սա անակամներուն ներհակը գրեցեմ՝ նախապես ԱՆ մասնիկով, եւ դեմ առ դեմ գրեցեմ :

Հաւատարիմ, մեղաւոր, ճաշակաւոր, թերի, խընամիտ, զգուշաւոր, սուտ, զոյգ, խելացի, մտացի, պարկեշտ, պատուաւոր, կանոնաւոր, հեռատես, մատչելի, անցաւոր, լուսաւոր, հանդարտ, հաստատուն, մաքուր, խարդախ, ստուերոտ, կասկածելի, շքեղ, զօրեղ, հնազանդ, միաբան, բարեկիրթ, խոհեմ :

95. Սա յոյնացի անուանները եզակի լրեմ՝ ծայրի երկամ ներ մասնիկը ջնջելով :

Ճանճեր, խնճորներ, կատուներ, էշեր, չողգամներ, դուներ, դաշտեր, գաւազաններ, նամակներ, նաւակներ, պատեր, պատահաններ, տէրեր, ներեր, հնոցներ, հացեր, շիշեր, փուշեր, թաշխինակներ, ջուրեր, դերձակներ, մասնոցներ, պայտեր, գոմեր, սղոցներ, ուրաղներ, աքճաններ, գայլիկոններ, խղարներ, տախտակներ, մուշտակներ, բանդակներ, քաքարներ, շաքարներ, մատիաներ :

96. Որոշեցեմ ծառերը, բուսիները եւ բանջարեղէնները : Ետք նոյն բառերը այբուբենի կարգով գրեցեմ :

Յախ, վարդենի, մուխիւնդ, բողկ, որթ, բալի, կաղնի, եղէգ, նունենի, դդում, թթենի, մարի, ճիթենի, նարնջենի, գի, ուղտափուշ, անանուխ, կտուր, նոճի, բարտի, արմաւենի, խոզկաղնի, վարունգ, սամիթ, չաման :

97. Սա վեց բայերը խոնարհեցեմ մեկ բայի պէս՝ գրելով Սահմ . ներկան, Անկասարը, Կասարեալը եւ Ապառնին :

Յանել, քաղել, աղալ, թրել, եփել, ծախել :

98. Նոյն բայերէն սա ձեւով խօսեմ շինեցեմ, ապառնի ժամանակ :

Ես ցորեն կը ցանեմ, դուն ցորեն կը քաղես, ան ցորեն կ'աղայ. մենք ալիւր կը թրենք, դուք հաց կ'եփէք, անոնք հաց կը ծախեն :

99. Հետեւեալ հարցումներուն պատասխանեցե՛ք, յետոյ քե՛ք քե պատասխաններուն մէջ աւելցուած գոյականներն ի՞նչ հոլով են :

Օրինակ. — Հարցում. Որո՞ւ աղօթ կ'ընես : Պատասխան. Ասուծոյ աղօթ կ'ընեմ : (Ասուծոյ՝ եզակի քական հոլով է) :

1. Որո՞ւ աղօթք կ'ընես : — 2. Զո՞վ կը տեսնես արտին մէջ : — 3. Ի՞նչէն կը շինուի մուշտակը : — 4. Ինչո՞վ կը ծեծենք ցորենը : — 5. Ինչո՞վ կը կըշռենք միսը : — 6. Ի՞նչը կը թրեն հաց շինելու համար : — 7. Ինչի՞ն պտուղը գինի կ'ըլլայ : — 8. Ի՞նչ բանի պէտք ունիս կարգալու համար : — 9. Ո՞վ քեզի բան կը սորվեցընէ : — 10. Ինչո՞վ կը կտրեն մագերը : — 11. Որմէ՞ կը վախնաս : — 12. Ինչո՞վ կը խաղան տղաքը : — 13. Ի՞նչը կը խմուի :

100. Սա բայերը գտեցե՛ք 5 տեսակի (ներգործական կրաւորական, չեզոք, անցողական եւ միադիւմ) :

Քալեցիւնք, փրթիլ, երթալ, խնդացի, օգնեց, կը բուծէ, պիտի հիւսուին, երգեցիւնք, բա՛ց, վառելու, քնանալ, շէնցնել, լաւ է, հաւանական է, կը բերուին, երերցուց, այրեց, կը փրկէ, օրհնեցէք, կը ձիւնէ, պառկէ, կը գտնուին, կազմել, վըւընտել, հայհոյել, վարանիլ, քրանիլ, անցնիլ, հրել, նայուիլ :

ԲԱՑԱՌԱԿՈՆ ՀՈՒՈՎ

101. Ուշադրութիւն քե՛ք հետեւեալ անուններուն հոլովման ձեւին :

Նեղութենէ, մանկութենէ, պատմութենէ, էրիկէ կամ էրկընէ, հօրմէ, մօրմէ, տիրոջմէ, քրոջմէ, Աստուծմէ, լեռնէ, տնէ, դռնէ, եղբորմէ, տագերոջմէ, տարոջմէ, ամառուընէ, իրիկուընէ, օրուընէ կամ օրէ, ձմեռուընէ, աղէ, մարդէ, գլխէ, ճամբէ, Իտալիայէ, Սինայէ, էջմիածնէ, տեսչէ, ուսուցչէ, վանահօրմէ հաշիւէ կամ հաշուէ, Պոլսէ :

20. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ 16 ԵՒ 18 ԴԱՍԵՐՈՒՆ

Հարկելու այլ եւ այլ ձեւեր. — Կան անուններ որոնց եզակի սեռականը ի՞նչ չի շինուիր : Այսպէս, քիւն վերջացողները սեռականի մէջ քեան կ'ըլլան : Սուրբ մը միավանկ բառեր սեռականի մէջ ու կ'առնեն : Ում վերջացողներ եզակի սեռականի մէջ ման ձեւով ալ կ'ըլլան, եւ կան բառեր ալ որ ուան վերջաւորութիւնը կ'ունենան սեռականի մէջ :

Հինգ տեսակ բայ. — Ածական բայերը, իրենց իմաստին համեմատ, հինգ տեսակ կ'ըլլան : Ներգործական, Չեզոք, Կրաւորական, Անցողական, Միադէմ :

ՎԵՐՁ 5⁰. ԱՄՍՈՒԱՆ

Ն Ո Ր Դ Պ Ր Ո Ց

ՆԱԽԱԿԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂՁ ԴԱՍՈՆԹԱՅԻ ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԻ

Պատկերազարդ գիրք Տարրական Նախակրթարանի ուսանողներու համար: Այս ձեռնարկին մէջ ուսման բոլոր առարկաները մշակուած եւ դասերու բաժնուած ըլլալով՝ անոր շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ Ա.Գ.Գ. Դպրոցներու մէջ միօրինակ ժամանակացոյց ու Ծրագիր գործադրել: Սկզբունքն է՝ միակ դասարան, միակ դասատու եւ միակ դասագիրք: Ամբողջ գործը կը բաղկանայ 10 Պրակներէ: Դպրոցական տարին 10 ամիս հաշուելով մէն մի ամսուան համար աշակերտը պիտի ունենայ միակ Պրակ մը որուն մէջ ամփոփուած են իր ուսանելիք բոլոր ձիւղերը. Բարոյագիտութիւն, Քալլաք. Կրթութիւն, Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Թուաբանութիւն, Գիտութիւններ եւ Մայրենի լեզու:

Մէկ օրինակի (կամ 10 պրակի) բաժանորդագրինն է մինչեւ Սեպտ. 25 '12.

Արտասահմանի համար = 8 Փր. (3 բուլլի):

Տասը օրինակի բաժանորդագրին (250 զրշ. կամ 80 Փր. կամ 30 բուլլի) մէկէն վճարողը 1 ձեռք, այն է 10 Պրակ նուէր կը ստանայ:

Պրակ առ Պրակ կը վաճառուի 5 Դահ.

Բաժանորդագրութեան համար գիտել առ

Սմբաս Դաւթեան

Խորասանճեան Խան

Սիրիճնի

Տպագր. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Էսկի Չապրիյե նասսէսի, քիւ 61

« Ազգային գրադարան

ML0240179

ՆՈՐ ԴՊՐՈՅ

ՆԱԽԱԿԻԹՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԸ

1⁰. — Դպրոցական տարին 10 ամիս ըլլալով ՆՈՐ ԴՊՐՈՅՆ ալ տասը Պրակներու բաժնուած է: Մէն մի Պրակ կը պարունակէ մէկ ամսուան մէջ ուսանելի առարկաներէն ամէն այն ճիւղերը, որոնք պարտաւորիչ են Նախակրթութեան Դասընթացքին համար:

2⁰. — Դասերու աւանդումը ճշգրտ ժԱՄԱՆԱԿԱՅՈՅՅը տպուած է վեցերորդ Պրակին մէջ: Իսկ շաբաթական ԴԱՍԱՅՈՒՅՄԱԿՆԵՐը որոշուած են Թ. Պրակին կցուած յաւելուածական Թերթով մը:

3⁰. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅԻ պարունակութեան և մէթոտին վրայ մանրամասն խօսուած է ՇՐՋԱՐԵՐԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՅՄԱԳԻՐ անուն մասնաւոր Պրակին մէջ (որ փափաքողներուն ճրի կը զրկուի), ինչպէս և Ա. Պրակին սկիզբը: Անոնց ընթացումը կը յանձնարարենք ամէն Ուսուցչի:

4⁰. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅը հիմնուած է Համակերպոն Դրութեան վրայ, հետեւողութեամբ Ուսուցչապետ Ա. Սէնեէղի համանուն գործին, որ մեծ հոշակ հանած է և կը զործածուի Եւրոպական առաջնակարգ դպրոցներու մէջ:

5⁰. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅԻՆ շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ հաստատել կանոնաւորութիւն և միօրինակութիւն՝ բոլոր Հայ դպրոցներու մէջ ուր ընդունուած է:

6⁰. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅը ամէնէն լուսամիտ առաջնորդն է Հայ Ուսուցչիին և անոր կը Թելադրէ ժամանակակից կրթութեան ոգին և մանկավարժութեան գործնական եղանակները:

7⁰. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՅը կարելի է ստանալ զատ զատ Պրակներով և կամ 10 պրակը միասին կազմուած:

8⁰. — Ամբողջ 10 Պրակին զինն է Պոլսոյ համար 30 դրուշ, գաւառներու համար 35 դրուշ, արտասահմանի համար 8 ֆրանք (3 բուպլի): Փոսթի ծախքը մեր վրայ է:

9⁰. — Պրակները զատ զատ կը ծախուին Ծական դրուշի:

10⁰. — Ծառ ձեռք մէկէն գնողը 1 ձեռք նուէր կը ստանայ:

استاندهد سرکجهده خوراسانجيان خاندہ سباط اقدی داوديان

Հասցէ. — ՍՄԲԱՏ ԷՖ. ԴԱԻԹԵԱՆ

Խորասանձեան խան, Սիրսհահ, Կ. Պոլիս